

RAPORT Z WIZYTACJI

(ocena programowa)

dokonanej w dniach 8-9 marca 2013 r. na kierunku „pedagogika specjalna”
na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia, o profilu ogólnoakademickim
realizowanych w formie stacjonarnej i niestacjonarnej
na Wydziale Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytetu Marii Curie - Skłodowskiej w Lublinie

przez Zespół Oceniający Polskiej Komisji Akredytacyjnej w składzie:
przewodnicząca: dr hab. Renata Stojeczka-Zuber - członek PKA
członkowie:

prof. dr hab. Amadeusz Krause- członek PKA

dr hab. Katarzyna Krason- ekspert PKA

mgr inż. Katarzyna Nowak- ekspert formalno – prawny

Agata Kroczyńska – przedstawiciel Parlamentu studentów RP

Krótką informacją o wizytacji

Polska Komisja Akredytacyjna po raz pierwszy oceniała jakość kształcenia na kierunku pedagogika specjalna, prowadzonym przez Instytut Pedagogiki działający w strukturze Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie. Wizytacja dokonana z inicjatywy własnej PKA została przygotowana i przeprowadzona zgodnie z obowiązującą procedurą. Raport Zespołu Oceniającego został opracowany na podstawie przedstawionej w toku wizytacji dokumentacji, przeprowadzonej hospitacji zajęć, oceny losowo wybranych prac dyplomowych oraz ich recenzji, spotkań z władzami uczelni, nauczycielami akademickimi i studentami oraz oglądu bazy dydaktycznej, w której prowadzone są zajęcia dydaktyczne.

Załącznik nr 1 Podstawa prawna wizytacji

Załącznik nr 2 Szczegółowy harmonogram przeprowadzonej wizytacji uwzględniający podział zadań pomiędzy członków zespołu oceniającego.

1. Koncepcja rozwoju ocenianego kierunku sformułowana przez jednostkę¹.

- 1) Koncepcja kształcenia nawiązuje do misji Uczelni oraz odpowiada celom określonym w strategii jednostki,

Koncepcja kształcenia na ocenianym kierunku studiów została opracowana w oparciu o Misję Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Uchwała Nr XX- 25.5/05 Senatu Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Misja, wizja i główne kierunki rozwoju UMCS w latach 2005 – 2013”), która zakłada realizację kształcenia na wysokim poziomie, dającego absolwentom wiedzę i umiejętności niezbędne do rozpoczęcia pracy zawodowej lub kariery naukowej, prowadzenie badań wnoszących istotny wkład w rozwój nauki i gospodarki oraz wspieranie rozwoju Lublina i województwa lubelskiego poprzez prowadzoną działalność dydaktyczną, badawczą i kulturalną oraz promocję regionu w kraju i za granicą. Strategia Uniwersytetu oraz Wydziału Pedagogiki i Psychologii została określona Uchwałą Nr XXII –40.11/12

¹ Punkty 1 – 8 wraz z podpunktami odpowiadają kryteriom określonym w statucie Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

Senatu Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie z dnia 23 maja 2012 r. w sprawie strategii rozwoju Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, załącznik 8, Kaskadowanie strategii rozwoju Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na wybrane jednostki, która wyznacza sposób opracowania, wdrażania i ewaluacji procesu kształcenia na kierunku „pedagogika specjalna”.

Strategia rozwoju Wydziału Pedagogiki i Psychologii jest ściśle powiązana z misją i strategią Uczelni, ponieważ stanowi ich integralny element. W w/w uchwale Senatu przyjęto, iż misją Wydziału jest *„wszechstronne wspieranie rozwoju naukowego pracowników oraz potencjału dydaktycznego Wydziału w celu zaspokojenia potrzeb społecznych w zakresie współczesnej pedagogiki.”* W strategii określonej do roku 2021 założono natomiast, że poprzez realizację określonych celów strategicznych i operacyjnych Wydział (a tym samym Uczelnia) osiągnie pozycję jednego z wiodących krajowych ośrodków akademickich w obszarze pedagogiki i psychologii, głównie w zakresie kształcenia kadr pedagogicznych i psychologicznych w regionie. Wydział przyjął m.in. następujące cele strategiczne: umiędzynarodowienie kształcenia i badań, poprawę jakości kształcenia i warunków studiowania, rozszerzenie oferty dydaktycznej, poprawę jakości badań naukowych a także budowanie poprawnych relacji z otoczeniem i dbałość o osiąganie pozytywnego wyniku finansowego.

W przyjętą strategię rozwoju Wydziału Pedagogiki i Psychologii wpisuje się koncepcja kształcenia na kierunku pedagogika specjalna, który realizowany jest zarówno na studiach pierwszego, jak i drugiego stopnia (stacjonarnych i niestacjonarnych). *„Studia na kierunku Pedagogika specjalna, o profilu ogólnoakademickim, mają charakter interdyscyplinarny, osadzone są w obszarze nauk społecznych i humanistycznych. Kształtują kompetencje istotne dla efektywnego wykonywania zadań zawodowych, w tym związanych z samodoskonaleniem, będących czynnikiem uzyskania i utrzymania zatrudnienia. Obok specjalistycznej wiedzy i umiejętności student rozwija kompetencje społeczne, językowe i informatyczne. W toku zróżnicowanych praktyk i przygotowujących do ich realizacji metodyk, student doskonali warsztat kompetencji zawodowych oraz konkretyzuje wybory związane z dalszym funkcjonowaniem zawodowym.”*(raport samooceny s.3)

Na kierunku pedagogika specjalna, studia I stopnia realizowane są trzy specjalności: oligofrenopedagogika (specjalność nauczycielska), tyflopädagogika (specjalność nauczycielska), pedagogika resocjalizacyjna (specjalność nienauczycielska). Identyczne specjalności realizowane są na studiach II stopnia, z tym że na studiach niestacjonarnych od trzech lat nie jest prowadzone kształcenia na specjalności tyflopädagogika(brak chętnych).

„Podstawowe przesłanki dla wprowadzenia określonych specjalności na kierunku Pedagogika specjalna stanowiły: zapotrzebowanie lokalnego rynku pracy (między innymi zasoby instytucjonalne w postaci placówek realizujących edukację oraz działania rehabilitacyjne i resocjalizacyjne), zainteresowanie studentów określone na podstawie dokonywanych przez nich przez lata wyborów oraz zaplecze naukowo-badawcze Wydziału Pedagogiki i Psychologii. Ten ostatni czynnik zdecydował o wprowadzeniu specjalności surdopedagogika. Obecność na lokalnym terenie znaczącego ośrodka zajmującego się

edukacją i rehabilitacją osób z niepełnosprawnością słuchową jest istotnym przyczynkiem dla wprowadzenia takiej specjalności.”(raport samooceny s.3)

Studia na specjalnościach nauczycielskich mają charakter monospecjalnościowy pod względem kwalifikacji formalnych, kształcą oligofrenopedagogów oraz tyflopedagogów. Pod względem kompetencji mają charakter rozszerzony, umożliwiając studentom obu tych specjalności zdobywanie podstaw wiedzy i umiejętności z zakresu edukacji, rehabilitacji i wsparcia zarówno osób z niepełnosprawnością wzrokową, jak i z niepełnosprawnością intelektualną.

Reasumując należy stwierdzić, iż koncepcja kształcenia na kierunku pedagogika specjalna jest spójna ze strategią rozwoju Wydziału Pedagogiki i Psychologii, jak również realizuje misję Uczelni i strategię jej rozwoju. Przedstawiona koncepcja – ze względu na prowadzone specjalności, charakteryzuje się dość dużą różnorodnością.

- 2) wewnątrzni i zewnątrzni interesariusze uczestniczą w procesie określania koncepcji kształcenia na danym kierunku studiów, w tym jego profilu, celów, efektów oraz perspektyw rozwoju.

W raporcie samooceny Jednostka napisała: *„Proces przygotowania podstaw kształcenia na kierunku Pedagogika specjalna, mający charakter autonomiczny, pozwolił dostosować przewidywane efekty kształcenia w postaci wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, do oczekiwań rynku pracy, pracodawców, pracowników naukowo-dydaktycznych stanowiących minimum dydaktyczne oraz studentów i doktorantów. Wymienione grupy interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych miały możliwość współuczestniczenia w tym procesie. Współdziałali reprezentantów instytucji zajmujących się edukacją, rehabilitacją i resocjalizacją osób z niepełnosprawnością oraz niedostosowanych społecznie, które to instytucje tworzą rynek pracy dla absolwentów kierunku Pedagogika specjalna, pozwalają optymalizować proces kształcenia, zwłaszcza w kontekście oczekiwanych kompetencji przyszłych pedagogów specjalnych. Partycypacja pracowników naukowo-dydaktycznych oraz doktorantów w procesie tworzenia podstaw kształcenia jest warunkiem uzyskania oczekiwanego, zwłaszcza pod względem merytorycznym, poziomu jakości kształcenia. Udział studentów daje sposobność dostosowania procesu kształcenia do ich preferencji i zainteresowań, zwłaszcza w tym obszarze, który ma charakter fakultatywny”.*

Wydział – jak stwierdził ZO podczas wizytacji – nie posiada żadnej dokumentacji potwierdzającej współpracę z interesariuszami zewnętrznymi. Pracownicy Wydziału na spotkaniu z ZO poinformowali jednak, że odbyło się kilka spotkań z dyrektorami szkół specjalnych i Ośrodków Szkolno – Wychowawczych, w czasie których dyskutowano o tworzonej koncepcji kształcenia dla kierunku pedagogika specjalna. Można więc przyjąć, że interesariusze zewnętrzni brali udział w procesie ustalania koncepcji kształcenia na

ocenianym kierunku, poziomie i profilu studiów, w tym określenia celów i efektów kształcenia.

Ocena udziału interesariuszy wewnętrznych – pracowników i studentów – nie jest natomiast pozytywna. Ze spotkania ze studentami wynika, że nie tylko nie brali oni udziału w tworzeniu nowej – zgodnej z KRK – koncepcji kształcenia, ale nie znają pojęcia „efekt kształcenia”, nie wiedzą także nic na temat zmian, jakie zaszły w kształceniu.

Wiedza uzyskana w czasie zebrania z pracownikami jest niespójna. Jedni mówili, iż efekty zostały im narzucone, a ich zadaniem było jedynie „dopasować je” do treści kształcenia w sylabusach, inny zaś (jedna osoba), że z każdego Zakładu była delegowana jedna osoba do komisji opracowującej efekty kształcenia, których przyjęcie poprzedzone zostało zebraniem ze wszystkimi pracownikami i dyskusją na ich temat.

Ocena końcowa 1 kryterium ogólnego² w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

- 1) Przyjęta przez Wydział Pedagogiki i Psychologii UMCS koncepcja kształcenia dla kierunku pedagogika specjalna nawiązuje do misji Uczelni oraz odpowiada celom określonym w strategii Jednostki. Przedstawiona koncepcja wykazuje dbałość o podwyższanie jakości kształcenia, a ze względu na prowadzone specjalności charakteryzuje się określoną różnorodnością.
- 2) W tworzeniu koncepcji kształcenia brali udział interesariusze zewnętrzni. Ich udział nie jest wprawdzie udokumentowany niemniej jednak powszechnie znany. Natomiast udział interesariuszy wewnętrznych jest niewielki (studentów żaden), niemniej jednak zauważalny, czego dowodem są autorskie sylabusy przedmiotowe, w których nauczyciele akademicy odnoszą się do efektów przedmiotowych i kierunkowych, co wskazuje, że były one im znane.

2.Spójność opracowanego i stosowanego w jednostce opisu zakładanych celów i efektów kształcenia dla ocenianego kierunku oraz system potwierdzający ich osiągnięcie

- 1) *Zakładane przez jednostkę efekty kształcenia odnoszące się do danego programu studiów, stopnia i profilu, kształcenia są zgodne z wymogami KRK oraz koncepcją rozwoju kierunku; na kierunkach o profilu ogólnoakademickim wymagania formułowane dla danego obszaru nauki, z której kierunku się wywodzi; opis efektów jest publikowany.*

---

² według przyjętej skali ocen: wyróżniająco, w pełni, znacząco, częściowo, niedostatecznie;

Uchwałą Senatu Nr XXII – 34.4/11 z dnia 14 grudnia 2011 r. Uczelnia określiła wytyczne dla projektowania efektów kształcenia, programów kształcenia i planów studiów oraz uruchamiania nowych kierunków studiów. Następnie po pozytywnej opinii Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia, Rady Wydziału i Uczelnianego Zespołu ds. Jakości Kształcenia zostały zatwierdzone uchwałą Senatu Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej Nr XXII –39.13/12 z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie określenia efektów kształcenia dla kierunku studiów pierwszego i drugiego stopnia, jednolitych studiów magisterskich oraz studiów trzeciego stopnia na Wydziale Pedagogiki i Psychologii (załącznik nr 4 i 5).

W powyższych uchwałach zostały określone efekty kierunkowe oraz ich przyporządkowanie do efektów obszarowych, określonych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. Nr 253, poz. 1520).

Na Wydziale zostały sformułowane zasady i formy dokumentowania osiągniętych przez studenta efektów kształcenia obejmujące prace dyplomowe, prace egzaminacyjne, kolokwia, projekt, udział w dyskusji, praktyka.

Na II i III roku studiów pierwszego stopnia oraz na II roku studiów drugiego stopnia obowiązują standardy kształcenia dla kierunku pedagogika specjalna z dn. 12.07.2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków (...) (Dz. U. Nr 164, poz. 1166 z późn. zm.). Jednostka zgodnie z tymi wymogami sformułowała kierunkowe cele kształcenia, które są zbieżne z założonymi sylwetkami absolwentów kierunku. W celach kształcenia dla kierunku czytamy o wyrabianiu postawy humanistycznej i tolerancyjnej, szacunku do innej osoby oraz posługiwaniu się interdyscyplinarną wiedzą na temat prawidłowości rozwojowych człowieka, odchyleń granicznych, psychicznych i społecznych, a także możliwościach edukacyjnych, rehabilitacyjnych i resocjalizacyjnych. Ponadto absolwent powinien samodzielnie rozwiązywać sytuacje edukacyjne, rehabilitacyjne, resocjalizacyjne. W celach kształcenia specjalnościowego opisano specyfikę działalności rehabilitacyjnej, edukacyjnej i resocjalizacyjnej zgodnej z opisem specyfiki tych subdyscyplin oraz zgodnie z zadaniami zawodowymi na jakie w nich wskazano.

Przedstawione przez Jednostkę cele, są zgodne z obowiązującymi celami kształcenia dla kierunku pedagogika specjalna, określonymi w standardach kształcenia.

W sylabusach dla roczników realizujących kształcenie zgodnie ze standardami wskazano treści kształcenia oraz ich szczegółowe cele, właściwie nawiązujące do celów kierunkowych. W sylabusach przedmiotów specjalnościowych opisano szczegółowe cele dla specjalności. Jednostka jeszcze przed wprowadzeniem Krajowych Ram Kwalifikacji wprowadziła w modułach pozycje, w których cele kształcenia opisywano zakładanymi efektami kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności oraz postaw społecznych.

Analiza modułów przedmiotów zgodnych z obowiązującymi standardami kształcenia potwierdza, że są one spójne z zakładanymi celami kształcenia dla kierunku i danej specjalności. W kontekście realizowanych standardów i wynikających z nich celów

przeanalizowano sylwetki absolwentów i suplementy do dyplomów tych specjalności. Zarówno sylwetki, jak i suplementy do dyplomu są spójne z zakładanymi celami kształcenia, jak i realizowanymi celami poszczególnych modułów.

Dla obecnie realizowanego pierwszego roku, Jednostka przygotowała efekty kształcenia zgodne z Krajowymi Ramami Kwalifikacyjnymi, a także sformułowała ogólne cele kształcenia oraz zdefiniowała możliwości zatrudnienia i kontynuacji kształcenia absolwentów. Efekty kształcenia na kierunku *Pedagogika specjalna* zdefiniowano zgodnie z rozporządzeniem MNiSW z dn. 4.11.2011 w sprawie wzorcowych efektów kształcenia (Dz. U. nr 253, poz. 1521). Efekty przypisano obszarowi nauk humanistycznych i społecznych zgodnie z rozporządzeniem MNiSW z dn. 2.11.2011 w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacja dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. Nr 253, poz. 1520). Dokonano odniesienia efektów kierunkowych do efektów obszarowych w zakresie: wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Opracowano matrycę pokrycia obszarowych efektów kształcenia przez efekty kierunkowe. Wybrano profil kształcenia dla studiów na kierunku *Pedagogika specjalna* I i II stopnia, którym jest profil ogólnoakademicki. Zdefiniowano sylwetkę absolwenta na kierunku, jak i sylwetki specjalnościowe w ramach kierunku, to jest na studiach pierwszego stopnia- oligofrenopedagogika, tyflopädagogika, pedagogika resocjalizacyjna, oraz na studiach drugiego stopnia: oligofrenopedagogika, tyflopädagogika, pedagogika resocjalizacyjna. Dwie specjalności na studiach pierwszego stopnia i drugiego stopnia tj. oligofrenopedagogika i tyflopädagogika są specjalnościami nauczycielskimi.

Koncepcja kształcenia na kierunku *Pedagogika specjalna* jest spójna z charakterem Uczelni. Profil ogólnoakademicki znajduje swoje uzasadnienie w koncepcji kształcenia, która wskazuje, że w procesie dydaktycznym istotną rolę odgrywa nie tylko przekaz wiedzy, umiejętności i kompetencji ogólnopedagogicznych i specjalnościowych, lecz również kształtowanie wiedzy i umiejętności kulturowych oraz kompetencji społecznych, m.in. poszanowania inności, tolerancji wobec drugiego człowieka.

Dla kierunku *Pedagogika specjalna* jednostka przygotowała kierunkowe efekty kształcenia. W związku z tym, że dla tego kierunku nie istnieją efekty wzorcowe, jednostka formułując efekty kierunkowe korzystała w znacznym stopniu ze wzorcowych efektów dla kierunku pedagogika. Na pierwszym stopniu w efektach kierunkowych w zakresie wiedzy przygotowano 23 efekty, w zakresie umiejętności 20 a w zakresie kompetencji społecznych 13 efektów. Na drugim stopniu przyjęto 16 efektów w zakresie wiedzy, 12 w zakresie umiejętności, oraz 8 w zakresie kompetencji społecznych. Są one adekwatne dla subdyscypliny naukowej pedagogika specjalna oraz dla nabywania kwalifikacji pedagoga specjalnego. Efekty kształcenia (tak jak to ma miejsce w efektach wzorcowych dla kierunku pedagogika) wywodzą się z obszaru nauk społecznych i humanistycznych i odnoszą się do dyscyplin z tych obszarów, to jest pedagogika, pedagogika specjalna, filozofia, socjologia, psychologia.

Odzwierciedleniem efektów kierunkowych jest przyjęta sylwetka absolwenta tego kierunku. Analiza modułów kształcenia pozwala na stwierdzenie, że są one spójne z zakładanymi

efektami kształcenia. W modułach przyporządkowano poszczególne efekty kierunkowe do efektów obszarowych. Efekty w modułach są właściwie uszczegółowione.

Uczelnia prowadzi specjalności nauczycielskie, których studenci powinni realizować efekty kształcenia dla nauczycieli, określone w standardach kształcenia nauczycieli z dnia 17 stycznia 2012. **Uczelnia jednak nie wskazuje, w jaki sposób i gdzie te efekty nauczycielskie są realizowane. Ogólny sposób sporządzenia efektów kierunkowych przy braku efektów specjalnościowych uniemożliwia porównanie przyjętych efektów dla kierunku z efektami z w/w rozporządzenia.** Analiza modułów kształcenia (głównie ich treści) pozwala wprawdzie **przypuszczać**, że efekty te są realizowane, jednak w przyszłości uczelnia powinna to wskazać.

Analiza macierzy efektów kształcenia budzi wątpliwości. Częściowo ich przypisanie poszczególnym przedmiotom nie znajduje uzasadnienia, np. w praktyce jest 8 efektów w zakresie wiedzy, wśród których dominują efekty podstawowe, typu: zna podstawową terminologię, czy ma podstawową wiedzę z dyscypliny pedagogika specjalna (K_W01, K_W04). Na podstawie analizy macierzy efektów oraz poszczególnych sylabusów trudno stwierdzić, że realizowanie treści przedmiotowe umożliwiają osiągnięcie efektów kierunkowych. Problemem jest formułowanie efektów w poszczególnych sylabusach oraz ich powiązanie z macrycą efektów kształcenia. Są przypadki gdzie efekty przedmiotowe zostały sformułowane zbyt ogólnikowo i nie oddają w pełni realizowanych treści. Potwierdzili to sami wykładowcy ocenianego kierunku.

Pracownicy na spotkaniu z zespołem oceniającym potwierdzili, że przypisanie efektów odbywało się w dość szybkim tempie i nie mieli oni wyboru ani możliwości sprecyzowania efektów specjalnościowych. Na wizytowanej Uczelni przyjęto bowiem jeden model realizacji efektów kierunkowych, zbudowany w ten sposób, że wchodzi w nie efekty specjalnościowe. To spowodowało, jak twierdzą pracownicy, że musieli oni na siłę wpasowywać się w efekty kierunkowe i często „naciągać” to, co realizują na przedmiotach specjalnościowych. **Zastosowana praktyka skutkuje różnicami pomiędzy treściami a przyjętymi efektami w sylabusach.** Problemem jest jednak to, że **nie przygotowano efektów specjalnościowych**, a jedynie na podstawie wymogów dotyczących przyszłych absolwentów tych specjalności sporządzono efekty dla całego kierunku. Przy trzech tak różnicujących się specjalnościach, to zadanie trudne i dla procesu kształcenia niekorzystne. Powoduje albo zbyt duże uogólnienie efektów by zawrzeć w nich zakres trzech subdyscyplin (w tym przypadku tyflopedagogiki, oligofrenopedagogiki i pedagogiki resocjalizacyjnej), albo nadmiar efektów zawierających treści z tych wszystkich subdyscyplin, które muszą wszyscy studenci opanować. Odpowiedzialna osoba za opracowanie modułów wyjaśniała, że ta sytuacja regulowana jest zróżnicowaniem intensywności nasycenia poszczególnych efektów do jakiej dochodzi poprzez przedmioty specjalnościowe. Jednak w przypadku efektów kierunkowych ich nasycenie powinno być takie samo dla wszystkich studentów kierunku. Przyjęcie macierzy efektów dla trzech specjalności, łącznie z przedmiotami specjalnościowymi powoduje, że niektóre efekty realizowane są nawet kilkadziesiąt razy! **Przykładowo efekt na pierwszym stopniu studiów K_K09 i K_W06 jest realizowany przez 30 przedmiotów, K_W04 przez 26 przedmiotów, itd.** Typowym jest realizowanie poszczególnych efektów kształcenia przez kilkanaście przedmiotów. **Świadczy to o nadmiernej powtarzalności**

efektów na poszczególnych przedmiotach. Potwierdzają to rozmowy ze studentami, którzy skarżą się na **permanentną powtarzalność treści, nawet na kilku przedmiotach.**

Powtarzalność poszczególnych efektów nawet na kilkudziesięciu przedmiotach ilustruje pewną przypadkowość w ich przypisywaniu do poszczególnych przedmiotów. Skutkuje to nie tylko powtarzalnością efektów, ale też rozbieżnością pomiędzy przyjętymi dla modułu treściami a efektami. Przykładem „Historia myśli pedagogicznej”, na której treści nie odpowiadają przyjętym odniesieniom do efektów kierunkowych – przyjęto efekt K_W12, w którym mowa o współczesnych nurtach i systemach pedagogicznych, a treści modułu kończą się na pozytywizmie. Tę rozbieżność stwierdzono w wielu przedmiotach, choćby w przedmiotach kierunkowych „Psychologia ogólna”, czy „Socjologia” – według matrycy przedmioty te powinny realizować efekty K_W 01, K_W04, w których mowa między innymi o elementarnej terminologii używanej w pedagogice specjalnej czy uporządkowanej wiedzy na temat wychowania i kształcenia. W sylabusach tych przedmiotów brak jednak treści, które mogłyby wskazywać na realizację tych efektów. **Błędne jest również sporządzenie efektów kształcenia dla przedmiotów fakultatywnych bez określenia ich nazw.** Oznacza to, że niezależnie od wybranego fakultetu, efekty te powinny być realizowane. Po pierwsze ogranicza to w dużej mierze zakres przedmiotu fakultatywnego, po drugie, wątpliwym jest, by na wszystkich fakultetach te efekty mogłyby być realizowane.

2) efekty kształcenia danego programu zostały sformułowane w sposób zrozumiały i są sprawdzalne,

Efekty kształcenia przygotowane dla kierunku *Pedagogika specjalna* bazują w swojej formie i zakresach treści na efektach wzorcowych dla kierunku pedagogika. Ze względu na specyfikę dyscypliny pedagogika specjalna, na bazie efektów pedagogicznych sformułowano zakres wiedzy, umiejętności i kompetencji dla przyszłego absolwenta pedagogiki specjalnej. **Efekty są przygotowane w sposób jasny i zrozumiały.** Efekty sformułowane w modułach kształcenia są **spójne i zrozumiałe w kontekście efektów obszarowych dla nauk społecznych i nauk humanistycznych.** We wszystkich przedmiotach jest odniesienie do efektów obszarowych.

3) jednostka stosuje przejrzysty system oceny efektów kształcenia, umożliwiając weryfikację zakładanych celów i ocenę osiągnięcia efektów kształcenia na każdym etapie kształcenia; system ten jest powszechnie dostępny.

Program kształcenia na kierunku studiów „pedagogika specjalna” realizowany jest z wykorzystaniem różnych form dydaktycznych: wykładów, ćwiczeń, seminariów. Program kształcenia obejmuje obowiązkowe praktyki zawodowe. Szczegółowe zasady realizacji praktyk określają dokumenty Uczelni oraz regulamin praktyk uchwalony przez Radę Wydziału.

Proces dyplomowania został określony w „Regulaminie studiów” oraz w Uchwale Rady Wydziału Pedagogiki i Psychologii Nr 28/1/2012 z dnia 28 września 2012 r. w sprawie zasad zapisów na seminaria, zakresu i formy egzaminu dyplomowego i trybu powoływania komisji do przeprowadzenia egzaminów dyplomowych.

Oglądowi poddano losowo wybrane karty okresowych osiągnięć studenta oraz protokoły zaliczenia przedmiotu. Dokumenty te są sporządzane zgodnie z wymogami rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz. U. Nr 201, poz. 1188).

Podobnie w wybranych losowo teczkach absolwentów znajdują się wymagane dokumenty związane ze złożeniem egzaminu dyplomowego (protokoły egzaminu dyplomowego i recenzje prac dyplomowych).

Jednostka przyjęła jednolity dla Wydziału dokument o weryfikacji efektów kształcenia. Są w nim zasady ogólne oraz zasady szczegółowe z rozpisaniem na pięć możliwych form weryfikacji efektów. Jest to pisemne kolokwium, egzamin ustny, projekt, udział w dyskusji, odbycie praktyki, oraz inne dopuszczone formy weryfikacji uzgodnione z władzami Jednostki. **System ten jest przejrzysty i dostępny na stronach internetowych Wydziału.** Jednak nie jest on wystandaryzowany. W naukach społecznych jest to w dużej mierze niemożliwe. Jeśli mamy bowiem do czynienia z weryfikacją efektów poprzez dyskusję czy aktywność na zajęciach, to prowadzący sam określa, co jest dla niego i ze względu na specyfikę przedmiotu, zadowalające.

Sposoby weryfikacji efektów kształcenia przedstawiono w poszczególnych sylabusach. Ich analiza pozwala stwierdzić, że najczęściej stosowane są dwa - trzy sposoby weryfikacji efektów. Przyjęto zasadę oddzielnego weryfikowania każdego efektu. To wydaje się nadmiernym uszczegółowieniem, zwłaszcza w tych przedmiotach, na których efekty weryfikowane są łącznie egzaminem pisemnym lub kolokwium. Trudno określić również efektywność weryfikacji przyjętych efektów poprzez dyskusję, aktywność na zajęciach czy zaliczenie. Takie uszczegółowienie jest nieracjonalne i sztuczne. Należy dać większą samodzielność pracownikom, by mogli sami decydować o zakresie uszczegółowienia weryfikacji efektów kształcenia. Ponadto w procesie weryfikacji efektów kształcenia dochodzi problem, o którym pisano powyżej, a dotyczący różnic pomiędzy przyjętymi efektami a treściami przedmiotu. Należy przyjąć, że gdy te różnice są znaczne, weryfikowane jest przyswojenie treści przedmiotu, a nie efektów, które na przedmiocie miały być zrealizowane.

W ocenie ZO matryce efektów sporządzono niewłaściwie. Nie to jest jednak największym problemem lecz to, że trudna jest koordynacja i realizacja zakładanych efektów kształcenia. **Różnice w treściach i efektach powodują, że przedmioty nie realizują przypisanych efektów i w takim stopniu, jaki zakłada koncepcja kształcenia.**

Proces weryfikacji efektów kształcenia poprzez dyplomowanie należy uznać za zadowalający. Jednostka przyjęła spójne dla wszystkich zasady dyplomowania, w których określono założenia ogólne, wybór specjalności, wybór opiekuna naukowego i tematów prac dyplomowych. Efekty weryfikowane są poprzez ocenę z pracy dyplomowej oraz poprzez

egzamin dyplomowy. W dokumencie brak szczegółów dotyczących weryfikacji efektów poprzez pytania egzaminacyjne.

Odsiew studentów na poszczególnych latach studiów w roku akademickim 2011/2012 na kierunku Pedagogika specjalna:

Poziomy i formy studiów	Liczba studentów	I rok	II rok	III rok	Razem
I stopnia	Przyjętych	118	93	104	315
	Skreślonych	16	0	8	24
I stopnia niestacjonarne	Przyjętych	48	50	47	145
	Skreślonych	13	4	5	21
II stopnia stacjonarne	Przyjętych	119	89	-	208
	skreślonych	3	7	-	10
II stopnia niestacjonarne	Przyjętych	100	113	-	213
	Skreślonych	6	15	-	21

Według jednostki przyczyny odsiewu studentów są różne. Głównym powodem skreślenia jest niezdanie egzaminów i nieuzyskanie zaliczeń w ustalonym terminie. W dalszej kolejności przyczyną odsiewu są rezygnacje ze studiów oraz niezłożenie w terminie pracy dyplomowej. Rezygnacje są uzależnione od warunków ekonomicznych studenta oraz jego sytuacji osobistej. W roku akademickim 2011/12 zostało skreślonych 76 osób, co stanowi 8,6% studentów całego kierunku Pedagogika specjalna. Brak szczegółowych danych o zróżnicowaniu przyczyn odsiewu studentów.

4) jednostka monitoruje kariery absolwentów na rynku pracy, a uzyskane wyniki wykorzystuje w celu doskonalenia jakości procesu kształcenia.

Uczelnia prowadzi Biuro Karier, którego zadaniem jest analiza losów absolwentów. Uczelnia wprowadziła projekt pilotażowy monitorowania losów absolwentów. Przeprowadzono badania ankietowe, którego narzędzie zostało stworzone przez Biuro Karier. Respondentami byli studenci rocznika 2011/2012 roku. Od maja 2011 roku zalogowało się w systemie 7923 osoby, z czego na udział w badaniu wyraziły zgodę 7323 osoby (dane dotyczą wszystkich absolwentów I i II stopnia na UMCS rocznika 2011-2012). Ostatecznie wzięło w nich udział 2972 osoby, co stanowi 39,2% osób zalogowanych.

Kwestionariusz ankiety jest aplikacją internetową. Istnieją trzy wersje ankiety: dla tych co pracują, nie pracują oraz dla tych co prowadzą samodzielną działalność gospodarczą. Niestety ankietowani nie są dzieleni ze względu na kierunek studiów lecz jedynie na wydziały. Utrudnia to faktyczną ocenę losów absolwentów poszczególnych kierunków studiów. W planach są jednak badania kierunkowe. Biuro Karier sporządziło raport z tych badań, jednak

ich wyników nie przedstawiono jeszcze poszczególnym jednostkom. **Tym samym nie można jeszcze stwierdzić ich przydatności w doskonaleniu procesu kształcenia. Podobnie nie można określić przydatności dla procesu kształcenia informacji zwrotnych od pracodawców, gdyż jednostka jest dopiero w trakcie konstruowania narzędzia, które by te informacje zbierały.**

W raporcie samooceny Uczelnia podała przyczyny i skalę odsiewu. Na pierwszym stopniu studiów stacjonarnych jest on poniżej 10%, niestacjonarnych ok.15%, na drugim stopniu stacjonarnych ok.5%, niestacjonarnych ok.10%. Skalę odsiewu należy uznać za niską. Uczelnia podaje, że jest ona spowodowana zarówno przyczynami merytorycznymi (niezdanie egzaminów) jak i losowymi (ekonomiczne, sytuacja osobista). Nie znane są przyczyny rezygnacji studentów ze studiów (nie przedstawiono takich dokumentów).

Załącznik nr 4 Ocena losowo wybranych prac etapowych oraz dyplomowych

Ocenie poddano 15 losowo wybranych prac dyplomowych i magisterskich. Tylko w dwóch przypadkach oceny eksperckie znacząco różniły się od ocen promotora i recenzenta (I przypadek : promotor 5, recenzent 5, ekspert PKA – 3; drugi przypadek: promotor 4,5, recenzent 4,5 ekspert PKA – 3).W pozostałych przypadkach oceny były albo tożsame z ocenami promotorów, albo recenzentów, albo różniły się połową oceny. Tematyka wszystkich prac była właściwa dla kierunku lub specjalności. Ich błędy dotyczyły przede wszystkim zagadnień z zakresu metodologii i interpretacji wyników badań. Większość z nich prezentowała jednak dobry i bardzo dobry poziom. Recenzje prac dyplomowych i magisterskich nie zawsze są prawidłowe. Niektóre z nich są lakonicznych, odnoszące się raczej do stron formalnych, niż merytorycznych ocenianych prac. Generalnie prace i ich recenzje należy ocenić pozytywnie.

Oceniane prace etapowe są charakterystyczne dla kształcenia zgodnego ze standardami, nie ujawniają natomiast możliwości weryfikacji efektów kształcenia. Dotyczą przede wszystkim sprawdzania stopnia opanowania prezentowanych na przedmiocie treści. Wymagają więc określonych zmian i przemyśleń.

Ocena końcowa 2 kryterium ogólnego⁴ znacząco

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

1.) Jednostka sformułowała kierunkowe cele kształcenia, które są zbieżne z założonymi sylwetkami absolwentów kierunku. W celach kształcenia specjalnościowego opisano specyfikę działalności rehabilitacyjnej, edukacyjnej i resocjalizacyjnej, zgodnie z opisem specyfiki tych subdyscyplin oraz zgodnie z zadaniami zawodowymi, na jakie w nich wskazano. Zarówno sylwetki, jak i suplementy do dyplomu są spójne z zakładanymi celami

kształcenia, jak i realizowanymi celami poszczególnych modułów. Dla pierwszego roku studiów efekty przypisano obszarowi nauk humanistycznych i społecznych zgodnie z rozporządzeniem MNiSW z dn. 2.11.2011 w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Wybrano ogólnoakademicki profil kształcenia dla studiów na kierunku *Pedagogika specjalna* I i II stopnia. Profil ogólnoakademicki znajduje swoje uzasadnienie w koncepcji kształcenia. Analiza modułów kształcenia pozwala na stwierdzenie, że są one spójne z zakładanymi efektami kształcenia. Uczelnia realizuje zarówno na pierwszym, jak i drugim stopniu studiów efekty przygotowania nauczycielskiego. **Nie wskazuje jednak w jakim miejscu i w jaki sposób realizuje efekty wymienione w rozporządzeniu z dnia 17 stycznia 2012 o standardach przygotowania nauczycielskiego.** Macierz pokrycia efektów budzi wątpliwości. W wielu przypadkach przypisanie efektów do poszczególnych przedmiotów nie znajduje uzasadnienia. Brak sformułowanych efektów specjalnościowych powoduje, że prowadzący przedmioty specjalnościowe wpisali ich efekty w realizację efektów kierunkowych. W ten sposób część efektów realizowana jest przez kilkanaście, czasami kilkadziesiąt przedmiotów. Poddaje to w wątpliwość proces nabywania efektów kształcenia, zgodnie z założeniami opracowanej macierzy. Wydaje się, że Uczelnia starała się do tradycyjnego programu nauczania dopasować przyjęte efekty kształcenia. Tak opracowana matryca pokrycia efektów świadczy jednak o niepowodzeniu tych działań.

2). Efekty są przygotowane w sposób jasny i zrozumiały, a sformułowane w modułach kształcenia są spójne i zrozumiałe w kontekście efektów obszarowych dla nauk społecznych i nauk humanistycznych. Nie przygotowano efektów specjalnościowych, sporządzono jedynie efekty dla całego kierunku. Przy trzech tak różniących się specjalnościach, skutkuje to zbyt dużym uogólnieniem efektów i zawarciem w nich treści trzech subdyscyplin, a w konsekwencji koniecznością ich nabywania przez wszystkich studentów. Dla jakości kształcenia jest to sytuacja niekorzystna. Przyjęcie macierzy efektów dla trzech specjalności łącznie powoduje, że niektóre efekty realizowane są w nadmiarze, z kolei inne, specyficzne dla danej specjalności, w zbyt małym wymiarze.

3).Jednostka przyjęła jednolity dla Wydziału dokument o sposobach weryfikacji efektów kształcenia. Są one określone prawidłowo. Stosowany system weryfikacji efektów kształcenia jest przejrzysty i dostępny na stronach internetowych Jednostki. W sposobach weryfikacji uwzględniono oddzielnie każdy realizowany efekt. To wydaje się zbytnim i sztucznym uszczegółowieniem. Ponadto ze względu na różnice pomiędzy efektami kształcenia a treściami przedmiotów, w szeregu modułów nie jest wiadomo, czy weryfikacja dotyczy efektów, czy realizowanych treści. Analiza wybranych prac etapowych wskazuje raczej na standardową weryfikację wiedzy studenta, zgodnie z opracowywanymi treściami, a nie z zakładanymi efektami kształcenia.

4) Jednostka monitoruje losy absolwentów poprzez Biuro Karier. Obecnie wdrażany jest dopiero system badań ankietowych. Otrzymanych wyników badań nie wykorzystano jeszcze

do doskonalenia procesu kształcenia. Wysiłki Uczelni w tym zakresie należy ocenić jednak pozytywnie.

3.Program studiów umożliwia osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

- 1) *Realizowany program kształcenia umożliwia studentom osiągnięcie każdego z zakładanych celów i efektów kształcenia oraz uzyskanie zakładanej struktury kwalifikacji absolwenta,***

Program kształcenia na kierunku *Pedagogika specjalna* realizowany jest zgodnie z standardami kształcenia ustanowionymi rozporządzeniem MNiSW z dn. 12.07.2007 w sprawie standardów kształcenia (...), załącznik nr 78 (Dz. U. Nr 164, poz.1166 z późn. zm.), a od roku 2012/2013 zgodnie z treścią rozporządzenia MNiSW z dn. 2.11.2011 w sprawie KRK dla Sz.W i z dn. 4.11.2011 w sprawie wzorcowych efektów kształcenia (...) (Dz. U. Nr 253, poz. 1520 i 1521). Obecnie realizowane programy kształcenia na kierunku *Pedagogika specjalna* spełniają również wymagania zawarte w rozporządzeniach dotyczących kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (z 12 marca 2009 r.) i standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (z 17 stycznia 2012 r.). Realizowane do roku 2012/2013 programy kształcenia, jak i wprowadzone od roku akademickiego 2012/2013 umożliwiają osiągnięcie określonych w koncepcji i sylwetkach absolwentów celów, a także ogólnych i szczegółowych efektów kształcenia.

Programy kształcenia/plany studiów są sporządzone według tradycyjnego podziału na przedmioty kierunkowe i podstawowe oraz na blok przedmiotów specjalnościowych. W efekcie ich realizacji na kierunku *Pedagogika specjalna* na wszystkich specjalnościach pierwszego stopnia, możliwe jest również uzyskanie założonych kwalifikacji pedagogicznych i nauczycielskich w ramach istniejących specjalności. **Uczelnia nie przedstawiła jednak programów ze wskazaniem realizacji modułów kształcenia nauczycielskiego zgodnie ze standardami z dnia 17 stycznia 2012 roku.** Szczegółowa analiza treści programów pozwala jednak stwierdzić, że są w nich realizowane standardy kształcenia nauczycieli. Dla jednoznaczności tych kwalifikacji, ze względu na studentów szukających pracy w placówkach oświatowych, zaleca się jednostce wykazanie realizacji modułów podstawowych I,II,III standardów kształcenia nauczycieli.

W programie kształcenia ujęto odpowiednią ilość godzin przedmiotów podstawowych, kierunkowych oraz specjalnościowych. Na pierwszym stopniu studiów przewidziano 180 godzin praktyk. Ta ilość jest zgodna z aktualnymi wymogami kształcenia nauczycieli. Na drugim stopniu studiów, na specjalnościach nauczycielskich zaplanowano praktyki specjalnościowe w **liczbie 40 godzin. Jest to zbyt mała liczba godzin i to niezależnie od**

tego, jakiego studenta uczelnia rekrutuje. Student na specjalności nauczycielskiej w module 1-3 musi realizować 150 godzin praktyk, w module 4 - 60 godzin praktyk, w module 5 - 120 godzin praktyk. W zależności od tego, jakich studentów uczelnia przyjmuje, liczba ta powinna być dostosowana do standardów kształcenia nauczycieli.

Dobór miejsc praktyk, terminy ich realizacji nie budzą zastrzeżeń. Dla specjalności nauczycielskich są to placówki edukacyjne miasta Lublina i okolic, dla resocjalizacji dostępne placówki resocjalizacyjne oraz sądy i kuratoria. Na liście placówek gdzie odbywają się praktyki są również placówki rewalidacyjne w zakresie tyflopedagogiki, oligofrenopedagogiki oraz surdopedagogiki. Lista placówek, w których studenci odbywają praktyki jest dostępna u koordynatorów praktyk. Praktykom prawidłowo przyporządkowano efekty kształcenia, które umieszczono w matrycach kształcenia dla poszczególnych specjalności. Jednostka prowadzi dokumentację praktyk, **nie przygotowała jednak jednolitego wzoru dzienników praktyk.** To, jak dziennik jest prowadzony, zależy od opiekuna praktyk i częściowo od samego studenta. Część przeglądanych dzienników praktyk była rozpisana bardzo szczegółowo, część dość pobieżnie. Uczelnia powinna zatem wprowadzić jednolite standardy zaliczenia praktyk wraz z obowiązującym wzorem dziennika praktyk, ponieważ dotychczasowe postępowanie utrudnia obiektywną ocenę realizacji efektów kształcenia, jakie tym zajęciom przypisano.

System kontroli praktyk funkcjonuje prawidłowo. Do wglądu przedstawiono dokumentację praktyk z ostatnich trzech lat. Praktykami zajmują się opiekunowie praktyk, którzy nadzorują ich przebieg. Dobór opiekuna praktyk oraz zasady odbywania praktyk zostały szczegółowo opisane w regulaminie praktyk. Elementem kontroli jest opinia osoby odpowiedzialnej za praktykanta w placówce. W regulaminie praktyk zamieszczono druk opinii o praktykancie, który musi zostać wypełniony w placówce, w której student odbywa praktyki.

Uczelnia nie wprowadziła możliwości indywidualizacji procesu kształcenia dla osób wybitnie zdolnych i niepełnosprawnych.

Czas trwania studiów, zarówno na pierwszym stopniu, jak i na drugim jest prawidłowy. W planach obowiązujących od roku akademickiego 2010 (według standardów) na pierwszym stopniu studiów liczba punktów ECTS wynosi 182, na drugim stopniu studiów - 120. W planach studiów obowiązujących od roku 2012 liczba punktów ECTS dla studiów I stopnia wynosi 180, dla studiów drugiego stopnia wynosi 120. Tym samym liczbę punktów ECTS zarówno na pierwszym stopniu, jak i na drugim stopniu ocenianego kierunku należy uznać za prawidłową.

W sylabusach wskazano określoną liczbę punktów ECTS dla poszczególnych przedmiotów, nie sporządzono jednak bilansu pracy studenta oraz nie rozpisano form aktywności studentów. Uniemożliwia to weryfikację zasadności przypisywania punktów ECTS dla poszczególnych przedmiotów.

W przyjętym programie kształcenia prawidłowy jest dobór treści programowych oraz metod kształcenia. Uczelnia w planach studiów określiła zgodnie z rozporządzeniem o warunkach prowadzenia studiów liczbę punktów ECTS jaką musi student zdobyć w bezpośrednim kontakcie z nauczycielem akademickim, liczbę punktów jaką musi zdobyć z przedmiotów podstawowych i praktycznych. Sekwencja modułów kształcenia jest prawidłowa i umożliwia realizację zakładanych celów kształcenia.

W uchwale rekrutacyjnej na drugim stopniu studiów Uczelnia powołując się na Uchwałę nr 120/2004 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 21.10.2004 r. przyjęła, że absolwenci kierunku pedagogika pierwszego stopnia, by mogli być przyjęci na drugi stopień kierunku *Pedagogika specjalna* muszą uzupełnić treści programowe i kierunkowe do 60% realizowanych na studiach pierwszego stopnia pedagogika specjalna. Taka praktyka przy obecnych Krajowych Ramach Kwalifikacji oraz zlikwidowaniu standardów kierunkowych nie może być kontynuowana. Ponadto szczegółowe standardy kształcenia nauczycieli z dnia 17 stycznia 2012 roku bardzo precyzyjnie regulują w jakich przypadkach można uzyskać uprawnienia do prowadzenia pierwszego i drugiego przedmiotu, a także z pedagogiki specjalnej. **Zapis o realizacji 60 procent standardów studiów pierwszego stopnia nie uwzględnia zamian w standardach kształcenia nauczycieli.**

Problemem zatem jest również uzupełnienie różnic programowych (obecnie efektów) przez studentów z innych specjalności, podejmujących studia drugiego stopnia. Szczególnie dotyczy to osób, które na pierwszym stopniu studiów nie uzyskały przygotowania pedagogicznego lub nauczycielskiego. Tym osobom zaliczane są praktyki, które odbyli na pierwszym stopniu studiów i muszą jedynie „dorabiać” brakującą liczbę godzin. W dwóch analizowanych przypadkach studenci musieli dodatkowo zrealizować 50 godzin praktyki. W obu przypadkach jednak wcześniejsza praktyka na pierwszym stopniu, nie była praktyką dydaktyczną i nie można było jej zaliczyć do przygotowania w ramach nauczania pierwszego przedmiotu (zgodnie z wymogami Roz. z dnia 17 stycznia 2012 roku). Jeśli zatem Uczelnia prowadzi specjalności nauczycielskie na drugim stopniu studiów i przyjmuje na nie studentów, którzy nie mają jeszcze kwalifikacji nauczycielskich, to powinna umożliwić tym studentom odbycie pełnej praktyki dydaktycznej w liczbie 120 godzin oraz psychologiczno-pedagogicznej w liczbie 30 godzin. W sytuacji studentów, którzy posiadają już kwalifikację do nauczania pierwszego przedmiotu, obowiązuje inna liczba godzin praktyki dla dodatkowego przedmiotu. W przypadku studentów posiadających kwalifikację z pedagogiki specjalnej jest to 60 godzin (realizują moduł 4) natomiast dla tych, którzy nie posiadają przygotowania z pedagogiki specjalnej - 120 godzin (realizują moduł 5).

Wybór przedmiotów do 30 % punktów ECTS w ramach pierwszego i drugiego stopnia odbywa się poprzez wybór przedmiotów fakultatywnych oraz wybór specjalności. W planach studiów podano liczbę godzin - 150 przeznaczonych na przedmioty fakultatywne, którym przypisano 9 punktów ECTS. Nie ma stałych przedmiotów fakultatywnych, są one co roku aktualizowane. Pozostałą część wyboru stanowi wybór specjalności. Jednak ten wybór jest raczej iluzoryczny, jeśli na drugim stopniu studiów odbywa się on do końca października, a student już podczas rekrutacji wskazuje wstępnie specjalność jaką chce studiować. Na

studiach pierwszego stopnia student musi taką decyzję podjąć do 15 listopada. Jest to również zbyt krótki okres, by świadomie mógł decydować o wyborze tej, czy innej specjalności.

Na uwagę zasługują znajdujące się w programie nauczania zajęcia fakultatywne, o których pisano powyżej. Wprawdzie w programie nauczania, jak i w wywieszonych do wiadomości studentów rozkładach zajęć widnieją one tylko i wyłącznie pod nazwą „*Przedmiot fakultatywny*”, Jednostka przedstawiła jednak ZO wykaz realizowanych zajęć fakultatywnych w roku 2012/2013 z odniesionymi do nich nazwami. Przedstawiony wykaz wskazuje jednoznacznie, że przedmioty fakultatywne nie są przedmiotami do wyboru. Przykładem jest realizacja zajęć fakultatywnych na I roku studiów stacjonarnych, co prezentuje poniższa tabela:

Rok studiów	Specjalność	Semestr	Przedmiot fakultatywny - nazwa
I	Wszystkie specjalności tj. Oligofrenopedagogika Tyflopädagogika resocjalizacja	Zimowy	Zabawy integracyjne, kształtowanie umiejętności i współpracy w grupie
I	oligofrenopedagogika	Letni	Podstawy języka migowego
I	Tyflopädagogika	Letni	Psychoterapia w rehabilitacji osób niepełnosprawnych
I	Resocjalizacja	Letni	Podstawy języka migowego

Przedstawione wyżej przedmioty fakultatywne są przypisane specjalnościom, a tym samym nie pozostawiają studentom żadnego wyboru. Wliczenie ich przez Jednostkę do zajęć „do wyboru” jest więc niewłaściwe.

Zaprezentowane przez Jednostkę zajęcia fakultatywne dla II i III roku studiów nie pozwalają także jednoznacznie rozstrzygnąć kwestii ich wyboru, co prezentuje poniższa tabela :

Rok studiów	Specjalność	Semestr	Przedmiot fakultatywny - nazwa
II	Oligofrenopedagogika 28 studentów	Letni	Edukacja i rehabilitacja osób z autyzmem
III	Oligofrenopedagogika 29 studentów	Zimowy	Podstawy języka migowego
II	Tyflopädagogika 20 studentów	zimowy letni	1. Medialne wizerunki niepełnosprawności 2. Edukacja i rehabilitacja osób z autyzmem 3. Podstawy języka migowego

III	Tyflopedagogika 23 studentów	Zimowy	1.Poalkoholowe spektrum zaburzeń rozwojowych 2.Zabawy rozwijające myślenie 3.Medialne wizerunki niepełnosprawności
II	Resocjalizacja 53 studentów	letni letni	1.Arteterapia w resocjalizacji 2.Biblioterapia w resocjalizacji
III	Resocjalizacja 41 studentów	zimowy letni	1.Biblioterapia w resocjalizacji 2.Nowe uzależnienia

Powyższe wskazuje, że tylko II rok tyflopedagogiki w semestrze letnim, III rok tyflopedagogiki w semestrze zimowym i II rok resocjalizacji w semestrze letnim, mają możliwość wybory fakultetu.

Ponadto należy wskazać - że w związku z tym, iż każdy przedmiot fakultatywny realizowany jest w wymiarze 30 godzin, a z koncepcji kształcenia wynika, że każdy student zrealizuje 150 godzin takich zajęć, którym przypisano 9 ECTS- studenci specjalności oligofrenopedagogika nie realizują zajęć w wymiarze wskazanym w koncepcji kształcenia. Z przedstawionych dokumentów wynika, że po pierwsze nie mają oni wyboru zajęć, a po drugie realizują nie 150 a 120 godzin zajęć fakultatywnych.

Studenci na spotkaniu z ZO gremialnie potwierdzili, że nie mają możliwości wyboru fakultetów, oraz nigdy nie znają ich tematyki. Sytuacja ta pozwala tylko na negatywna ocenę.

Program studiów, poza wymienionymi powyżej zastrzeżeniami, jest skonstruowany prawidłowo i umożliwia osiągnięcie celów sformułowanych w sylwetce absolwenta. Dotyczy to szczególnie roczników realizujących programy według „starych” standardów kształcenia. Natomiast w przypadku rocznika pierwszego, realizującego program według Krajowych Ram Kwalifikacji trudno określić, czy wszystkie efekty kształcenia, jakie Uczelnia założyła mają szansę na realizację. Problemem po pierwsze jest to, że Uczelnia poprzez złą konstrukcję matrycy, oraz rozbieżności pomiędzy przyjętymi efektami a treściami w sylabusach sama nie jest w stanie stwierdzić, gdzie dane efekty są realizowane. Po drugie, jeśli by przyjąć, że matryca będzie adekwatna do realizowanych treści (inaczej mówiąc gdy nauczyciele będą realizowali to, co ta matryca zakłada) to będziemy mieli do czynienia z wielokrotnym powtarzaniem tych samych treści programowych. W przypadku realizacji efektów poprzez kilkanaście / kilkadziesiąt przedmiotów ta sytuacja jest nie do uniknięcia.

W ocenie organizacji procesu dydaktycznego nie stwierdzono istotnych nieprawidłowości. Proces kształcenia na Wydziale Pedagogiki i Psychologii realizowany jest w oparciu o plany i programy studiów zatwierdzone przez Radę Wydziału i Prorektora Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie. Zatwierdzone plany studiów przechowywane są w Biurze Kształcenia, Dziekanacie oraz Instytutach. Dokumentacja udostępniana jest studentom i pracownikom Wydziału. Wszystkie zatwierdzone plany i programy kształcenia na studiach przygotowywane w formie „Informatora ECTS” są opublikowane na stronie Internetowej Wydziału. Studenci przyjęci na pierwszy rok na

kierunek Pedagogika specjalna na spotkaniu organizacyjnym w tygodniu poprzedzającym rozpoczęcie roku akademickiego, otrzymują wszelkie informacje dotyczące organizacji studiów na Wydziale, a w szczególności dane dotyczące: a) okresów studiowania: semestrów z uwzględnieniem terminów rozpoczęcia i zakończenia zajęć dydaktycznych, terminów zajęć, sesji egzaminacyjnych, przerw międzysemestralnych; b) harmonogramu i rozkładów zajęć (dostępne są również na stronie internetowej Wydziału na 7 dni przed rozpoczęciem zajęć); c) regulaminu studiów; d) form nagradzania studenta; e) terminów: uroczystej immatrykulacji; wyboru specjalności; zapisów na seminaria; zapisów na zajęcia wychowania fizycznego; szkoleń: bibliotecznych, BHP, z zakresu etyki i odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów oraz własności intelektualnej; f) zasad pomocy materialnej; g) możliwości ubezpieczeń.

Organizacja procesu kształcenia studentów niepełnosprawnych przebiega zgodnie z zasadami zawartymi w Regulaminie studiów. Zajęcia odbywają się w następujących grupach studenckich: 1) wykłady prowadzone dla wszystkich studentów kierunku danego roku studiów, specjalności lub kierunku dyplomowania; 2) wykłady monograficzne i specjalizacyjne prowadzone w grupach liczących nie mniej niż 20 osób; 3) zajęcia z przedmiotów fakultatywnych uruchamiane i prowadzone w grupach liczących minimum 20 osób; 4) ćwiczenia i praktyki zawodowe prowadzone w grupach liczących 25-35 osób; 5) lektoraty z języków obcych w grupach liczących 15-20 osób; 6) ćwiczenia terenowe związane z realizacją określonych części programu danego przedmiotu w grupach studenckich liczących 15 – 25 osób; 7) zajęcia dydaktyczne z wychowania fizycznego w grupach studenckich liczących 25 – 30 osób; 8) seminaria prowadzone przy minimalnej liczebności 8 studentów.

Studenci mają zapewniony dostęp do kadry nauczającej przez system konsultacji. Wymiar i zasady prowadzenia konsultacji wchodzące w zakres obowiązków organizacyjnych nauczycieli akademickich określone są przez kierowników Zakładów, a zatwierdzone przez Dyrektorów Instytutów. Konsultacje odbywają się w wymiarze 4 godzin tygodniowo, realizowanych w dwóch terminach ustalanych przed rozpoczęciem każdego semestru. Wykładowcy realizujący zajęcia w danym semestrze na studiach niestacjonarnych, doktoranckich lub podyplomowych ustalają jeden termin konsultacji po godzinie 15.00 w celu umożliwienia udziału w konsultacjach studentom pracującym. Informacje o konsultacjach umieszczane są w formie ogłoszeń w miejscu ich odbywania. Dodatkowo informacje o terminach konsultacji zamieszczane są na stronie internetowej Wydziału, na tydzień przed rozpoczęciem semestru lub roku akademickiego w profilu osobowym pracownika.

Dla ocenianego kierunku przyjęto tradycyjne, akademickie formy zajęć i metody kształcenia. Są to głównie wykłady, ćwiczenia oraz praktyki studenckie, w paru przypadkach konwersatoria. W modułach obowiązkowych (podstawowych) na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia jest 350 godzin wykładów, 390 godzin ćwiczeń oraz 60 godzin konwersatorium, w bloku przedmiotów wybieralnych 270 godzin wykładów, 645 ćwiczeń, w bloku specjalnościowym 330 wykładów, 285 ćwiczeń (programy na poszczególne specjalności różnią się nieznacznie ilością godzin w bloku specjalnościowym). Dla studiów stacjonarnych drugiego stopnia w bloku przedmiotów obowiązkowych, podstawowych jest

150 godzin wykładów, 180 godzin ćwiczeń, przedmiotów wybieralnych 150 ćwiczeń i 240 wykładów.

Studia stacjonarne odbywają się w tradycyjnie akademickich blokach 1,5 godzinowych z 15 minutowymi przerwami. Zajęcia są prowadzone od poniedziałku do piątku od godziny 8 do godzin popołudniowych.

Na studiach niestacjonarnych zajęcia odbywają się w soboty i niedzielę. Od godziny 8 do godzin wieczornych. Nie zaplanowano dłuższej przerwy obiadowej co dla studiujących jest bardzo niekorzystne.

2) Zakładane efekty kształcenia, treści programowe, formy zajęć oraz stosowane metody dydaktyczne tworzą spójną całość.

W programie kształcenia/modułach kształcenia wypisano realizowane efekty. W części modułów są one adekwatne do realizowanych treści programowych. Analiza efektów kształcenia oraz treści programowych uwidacznia jednak, że **w licznych modułach nie są one spójne**. Problemem są przedmioty, których szczegółowe treści programowe trudno ulokować w efektach sformułowanych na dużym poziomie ogólności. Częściowo tą sytuację przedstawiono w analizie efektów kształcenia i możliwości ich realizacji. Innym przykładem tej niespójności jest przedmiot specjalnościowy z oligofrenopedagogiki „Metodyka nauczania i wychowania słabo widzących i niedowidzących”. Deklarowanemu efektowi „student potrafi zaplanować prace edukacyjną i rehabilitacyjną na pierwszym etapie kształcenia”, przypisano treści aż do sześciu efektów kierunkowych U02,15,16,17, K_W 20, K_K06. Podobnie na przedmiocie „Edukacja zdrowotna”, efektowi „potrafi posługiwać się zdobytą wiedzą na temat specyfiki pracy edukatora zdrowia w różnych siedliskach, z różnymi grupami odbiorców” przypisano treści mające realizować cztery efekty w zakresie wiedzy W01, 04,15,16. Opis tych treści programowych wskazuje, że znajdują się one w zakresie umiejętności, natomiast w sylabusie przypisano im wiedzę.

Inny przykład to „Metodyka wychowania przedszkolnego”, gdzie z kolei efekty są zbyt ogólnikowe w stosunku do realizowanych treści. Podobnie w wielu innych przedmiotach. W niektórych natomiast sylabusach treści są podane jedynie przez zakres tematów i są one hasłowe np. „Zabawa dydaktyczna w przedszkolu”.

Metody kształcenia są zróżnicowane ze względu na rodzaj i charakter zajęć. Łącznie w sylabusach wymieniono kilkanaście metod nauczania, począwszy od tradycyjnego wykładu podającego i klasycznej metody problemowej na ćwiczeniach, po dyskusję, prezentację filmów, ekspozycji, metody warsztatowe, metody analizy przypadków, wykład konwersatoryjny, metody projektowe i inne. Dobór metod do typu zajęć nie budzi zastrzeżeń.

Analiza modułów pozwala na stwierdzenie, że formy zajęć oraz metody dydaktyczne są w większym stopniu spójne z treściami realizowanymi w sylabusach, aniżeli z zakładanymi efektami. Potwierdzają to również przeprowadzone oceny prac cząstkowych.

W części przedmiotów stwierdzono orientację na tradycyjne weryfikowanie wiedzy studenta i brak faktycznej weryfikacji zakładanych umiejętności czy kompetencji społecznych.

Ocena końcowa 3 kryterium ogólnego – znacząco

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

- 1)** Program kształcenia na kierunku **Pedagogika specjalna** sporządzony został zgodnie ze standardami kształcenia dla kierunku pedagogika specjalna (realizacja II i III rok studiów pierwszego stopnia, II rok studiów drugiego stopnia) oraz wymogami KRK (realizacja lata pierwsze). Programy kształcenia są sporządzone według tradycyjnego podziału na przedmioty kierunkowe i podstawowe oraz na blok przedmiotów specjalnościowych. W efekcie ich realizacji na kierunku *Pedagogika specjalna* na wszystkich specjalnościach pierwszego stopnia możliwe jest również uzyskanie założonych kwalifikacji pedagogicznych i nauczycielskich w ramach istniejących specjalności. **Uczelnia nie przedstawiła jednak programów ze wskazaniem realizacji modułów kształcenia nauczycielskiego zgodnie ze standardami z dnia 17 stycznia 2012 roku.** Uczelnia spełnia w swoich programach wymogi tego rozporządzenia, **z wyłączeniem liczby godzin praktyk studenckich na drugim stopniu studiów.** Jednostka nieprawidłowo zalicza studentom drugiego stopnia praktyki ze stopnia pierwszego (dotyczy także osób uzupełniających różnice programowe). Czas trwania studiów oraz liczba punktów ECTS, zarówno na pierwszym stopniu, jak i na drugim są prawidłowe. Prawidłowy jest także dobór treści programowych oraz metod kształcenia. Nie spełniono faktycznego wymogu wyboru zajęć, którym przypisano 30% punktów ECTS.

Ze względu na nieprawidłowo sporządzoną matrycę trudno określić, czy i w jakim stopniu w tym programie możliwe są do osiągnięcia zakładane efekty. Poważnych zastrzeżeń (poza brakami godzin praktyk dla specjalnościach nauczycielskich na drugim stopniu) nie budzi program realizowany według standardów dla kierunku pedagogika specjalna. **Zastrzeżenia budzi natomiast przygotowanie programu według Krajowych Ram Kwalifikacji.** Taka konstrukcja programowa jaką proponuje Uczelnia powoduje, że z jednej strony przedmioty nie realizują deklarowanych efektów w swoich treściach, z drugiej strony, treści są nadmiernie i wielokrotnie powtarzane. Niewłaściwie przygotowane są i realizowane przedmioty fakultatywne. Często nie jest możliwy ich wybór, a studenci nie znają ich tematyki przed rozpoczęciem zajęć.

- 2)** W modułach kształcenia wypisano realizowane efekty. W części są one adekwatne do realizowanych treści programowych. Analiza efektów kształcenia oraz treści programowych uwidacznia jednak, że w licznych przedmiotach nie są one spójne, co oznacza, że realizowane treści są różne od przyjętych efektów kształcenia.

4.Liczba i jakość kadry dydaktycznej a możliwość zagwarantowania realizacji celów edukacyjnych programu studiów

1) Liczba pracowników naukowo-dydaktycznych i struktura ich kwalifikacji umożliwiają osiągnięcie założonych celów kształcenia i efektów realizacji danego programu,

Zajęcia dydaktyczne na kierunku pedagogika specjalna, oprócz 20 osób wchodzących w skład minimum kadrowego i reprezentujących obszar nauk społecznych, prowadzi 41 innych nauczycieli akademickich (Załącznik nr 2 do raportu samooceny *Wykaz pozostałych nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia na ocenianym kierunku studiów*). Wśród wszystkich prowadzących (wskazanych przez Jednostkę) jest 5 profesorów dr hab., (w tym 2 w zakresie socjologii, 1 w zakresie biologii molekularnej, 1 w zakresie pedagogiki, 1 w zakresie pedagogiki kultury), 8 doktorów habilitowanych (6- w zakresie pedagogiki, 1 w zakresie filozofii; 1 nauk humanistycznych) i 48 doktorów (w tym 24 w zakresie pedagogiki, 13 w zakresie psychologii, 2 w zakresie nauk prawnych, 1 w zakresie filozofii, 1 w zakresie socjologii, 1 dr nauk społecznych w zakresie pedagogiki specjalnej; 6 nauk humanistycznych).

W załączonych do raportu samooceny dokumentach Jednostka nie wskazała jednak wszystkich osób prowadzących zajęcia na wizytowanym kierunku. Pozwalają to stwierdzić obowiązujące rozkłady zajęć, z których wynika, że wiele ćwiczeń prowadzonych jest przez magistrów, którzy nie zostali wykazani w w/w załączniku 2. Na prośbę ZO Jednostka w czasie prowadzonej wizytacji przedstawiła wykaz 5 magistrów, wskazując specjalność tylko jednego z nich (mgr pedagogiki specjalnej), przy pozostałych pisząc „ *tytuł zawodowy – magister*”. ZO nie posiada żadnych informacji na temat np. osób prowadzących zajęcia z przedmiotów: (ćwiczenia) *pedagogika społeczna, wczesna rehabilitacja dziecka z upośledzeniem umysłowym, przedmioty fakultatywne (taki zapis na rozkładzie zajęć, bez wskazania tytułu), psychologia rozwoju, psychologia społeczna, teoria wychowania, analiza jakościowa i ilościowa materiału empirycznego, pedagogika penitencjarna i środków probacyjnych* i wiele innych.

Brak informacji o bardzo wielu nauczycielach prowadzących zajęcia na kierunku pedagogika specjalna nie pozwala jednoznacznie stwierdzić, czy potrzebna do realizacji efektów kształcenia liczba zatrudnionej kadry posiada odpowiednie kwalifikacje .

2) dorobek naukowy i kwalifikacje dydaktyczne kadry, zwłaszcza tworzącej minimum kadrowe, są adekwatne do realizowanego programu i zakładanych efektów kształcenia;

Uczelnia zgłosiła do minimum kadrowego 6 nauczycieli akademickich ze stopniem naukowym doktora habilitowanego oraz 14 ze stopniem naukowym doktora.

Wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki określone w § 15 pkt. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. Nr 243, poz. 1445 z późn. zm.), tj.: „Minimum kadrowe dla studiów drugiego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej sześciu samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej sześciu nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora” oraz § 13 pkt. 2, tj.: „Do minimum kadrowego, o którym mowa w § 15, są wliczani nauczyciele akademicy zatrudnieni w uczelni na podstawie mianowania albo umowy o pracę, w pełnym wymiarze czasu pracy, nie krócej niż od początku semestru studiów, dla których uczelnia ta stanowi podstawowe miejsce pracy” a także § 13 pkt. 3, tj.: „Nauczyciel akademicki może być wliczony do minimum kadrowego w danym roku akademickim, jeżeli osobiście prowadzi na danym kierunku studiów zajęcia dydaktyczne w wymiarze co najmniej 30 godzin zajęć dydaktycznych, w przypadku samodzielnych nauczycieli akademickich i co najmniej 60 godzin zajęć dydaktycznych, w przypadku nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora lub tytuł zawodowy magistra”.

Uczelnia stosuje wzór oświadczenia o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego, który pozwala na stwierdzenie, iż wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki określone w art. 112 a ustawy z dn. 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r., poz. 572 i 742).

W teczkach osobowych znajdują się dokumenty pozwalające na uznanie deklarowanych tytułów i stopni naukowych. Umowy o pracę zawierają wymagane prawem elementy.

Dorobek naukowy nauczycieli tworzących minimum kadrowe mieści się w obszarze nauk społecznych (obecna kwalifikacja pedagogiki). Wszyscy samodzielni pracownicy nauki posiadają liczne publikacje w zakresie pedagogiki specjalnej, różnicowane specjalnościami: oligofrenopedagogika, tyflop pedagogika, surdopedagogika, resocjalizacja. W zakresie pedagogiki specjalnej mieszczą się także publikacje naukowe doktorów wchodzących w skład minimum kadrowego. Ich tematyka dotyczy resocjalizacji, uwarunkowań nieprzystosowania społecznego, wczesnej interwencji, mediacji, profilaktyki i terapii uzależnień, edukacji w oddziałach integracyjnych, diagnostyki edukacyjnej, tutoring, rehabilitacji zawodowej itp.

Należy stwierdzić, że dorobek naukowy i kwalifikacje kadry tworzącej minimum kadrowe są **adekwatne ale nie wyczerpujące ze względu na realizowany program i przyjęte efekty kształcenia**, ponieważ wszystkie osoby są pedagogami, specjalizującymi się w pedagogice specjalnej. W minimum kadrowym brak reprezentanta obszaru nauk humanistycznych, do którego odniesione zostały efekty kształcenia na kierunku pedagogika specjalna. **Tym samym minimum kadrowe nie spełnia wymogu § 12.3 rozporządzenia** Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym poziomie i kierunku studiów, który brzmi: *Każdy obszar kształcenia, do którego przyporządkowano kierunek studiów, powinien być reprezentowany w minimum*

kadrowym, przez co najmniej jednego nauczyciela akademickiego, posiadającego dorobek w obszarze wiedzy odpowiadającym temu obszarowi kształcenia.

Odnosząc się tylko i wyłącznie do wskazanych i scharakteryzowanych przez Jednostkę pracowników należy stwierdzić, że nie zawsze kwalifikacje kadry są zgodne z przydzielonymi do prowadzenia przedmiotami. Obrazuje to – w odniesieniu do nauczycieli akademickich wchodzących w skład minimum kadrowego - poniższa tabela:

Stopień/ Tytuł	Specjalność na dyplomie	Specjalność na podstawie dorobku załączonego przez Jednostkę do raportu samooceny	Niegodność prowadzonych przedmiotów z kwalifikacjami
Dr hab.	Dr n.hum. Dr hab. n.hum w zakresie Pedagogiki	Tyflopedagogika Oligofrenopedagogika Edukacja i rehabilitacja niepełnosprawnych	Psychologia niewidomych i słabowidzących
Dr	Dr n.hum.w zakresie pedagogiki	Pedagogika specjalna	Pedagogika społeczna
Dr	Dr n.hum.w zakresie pedagogiki	Edukacja i rehabilitacja osób niepełnosprawnych	Metodyka nauczania uczniów z lekkim upośledzeniem umysłowym
Dr	Dr n.hum.w zakresie pedagogiki	Rodzina z dzieckiem z niepełnosprawnością w procesie wczesnej interwencji	Podstawy profilaktyki i terapii trudności edukacyjno – wychowawczych uczniów upośledzonych umysłowo Terapia zajęciowa upośledzonych umysłowo Zajęcia korekcyjno – wyrównawcze i rewalidacyjne
Dr	Dr.n.hum.	Mediacje, nieprzystosowanie społeczne	Projektowanie indywidualnych programów terapii i rehabilitacji
Dr	Dr n.hum.w zakresie pedagogiki	Uwarunkowania edukacji w oddziałach integracyjnych	Emisja głosu Sem. licenc. na spec. oligofrenopedagogika Wszystkie przedmioty nauczane wiążą się z tyflopedagogiką, a brak jakiegokolwiek dorobku z tego zakresu
Dr	Dr n.hum.w zakresie pedagogiki	Funkcjonowanie os ob. z niepełnosprawnością intelektualną	Rehabilitacja zawodowa słabowidzących i niewidomych
Dr	Dr n.hum.	Toutoring (5 art.)oraz problemy z edukacją i rehabilitacją osób z niepełnosprawnością (4 art.)	Diagnostyka w pedagogice specjalnej Metodyka nauczania i wychowania upośledzonych umysłowo Diagnostyka psychopedagogiczna
Dr	Dr n.hum.	Pedagogika specjalna, edukacja słabowidzących,	Analiza ilościowa i jakościowa Zabawy interakcyjne,

		Diagnostyka edukacyjna	kształtowanie umiejętności współpracy w grupie
Dr	Dr n.hum.w zakresie pedagogiki	Seksualność osób z niepełnosprawnością, autyzm	Dydaktyka specjalna Ortodydaktyka
Dr	Dr n.hum.	Resocjalizacja, nieprzystosowanie społeczne, kompetencje społeczne	Psychologia upośledzonych umysłowo Psychologia sądowa i penitencjarna Diagnostyka resocjalizacyjna Terapia dzieci z trudnościami w uczeniu się z metodyką Modyfikacja postaw i zachowań
Dr	Dr.n.hum.	Interdyscyplinarne ujęcie chorób alergicznych, rehabilitacja i edukacja osób z rzadkimi zespołami genetycznymi.	Metodyka wychowania dzieci upośledzonych w internacie Metodyka wychowania niewidomych i słabowidzących w internacie Rehabilitacja głuchoniewidomych

Jak wspomniano wyżej, załącznik nr 2 **”Wykaz pozostałych nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku studiów”** zawiera wykaz 41 osób prowadzących zajęcia na kierunku pedagogika specjalna a nie wchodzących w skład minimum kadrowego. Wykaz ten został uzupełniony przekazanymi ZO dokumentami dotyczącymi 5 osób, będących magistrami. Jednostka nie przedstawiła dorobku naukowego tych pracowników, w związku z czym, ocena ich kwalifikacji w kontekście prowadzonych przedmiotów, dokonywana jest tylko i wyłącznie w oparciu o informacje przedstawione na piśmie przez Instytut Pedagogiki.

Analiza dokumentów pozwala przypuszczać, że nie wszystkie osoby zatrudnione poza minimum kadrowym, posiadają kompetencje do prowadzenia przydzielonych im przedmiotów. Obrazuje to poniższa tabela:

Stopień/ tytuł	Specjalność na dyplomie	Specjalność na podst. dorobku (podana przez Instytut Pedagogiki)	Niegodność prowadzonych przedmiotów z kwalifikacjami
Dr	Dr n. hum. w zakresie psychologii	Psychologia kliniczna Neuropsychologia	Anatomia, fizjologia i patologia wzroku
Dr	Dr n.hum. W zakresie pedagogiki	Pedagogika Historia wychowania (nie jest wiadomo jak pedagog stał się historykiem)	Historia myśli pedagogicznej
Dr	Dr .hum. w zakresie pedagogiki	Pedagogika specjalna	Pedeutologia i deontologią zawodu
Dr	Dr n.hum. w zakresie pedagogiki	Pedagogika	Metodyka edukacji wczesnoszkolnej
Dr	Dr n.hum. w zakresie pedagogiki	Pedagogika	Metodyka kształcenia zintegrowanego

Dr	Dr n. hum. w zakresie psychologii	Psychologia wychowawcza	Terapia środowiska rodzinnego
Dr	Dr .hum. w zakresie pedagogiki	Pedagogika	Metodyka kształcenia zintegrowanego
Dr	Dr .hum. w zakresie pedagogiki	Pedagogika	Metodyka wychowania przedszkolnego
Dr	Dr .hum. w zakresie psychologii	Psychologia wychowawcza	Rehabilitacja dorosłych osób niewidomych i słabowidzących Przedmiot fakultatywny – brak tytułu
Dr	Dr .hum. W zakresie pedagogiki	Pedagogika specjalna	Prawne podstawy edukacji, rehabilitacji i resocjalizacji Podstawy prawne, ekonomiczne i organizacyjne rehabilitacji, edukacji i resocjalizacji
Mgr	Psycholog	Studia podyplomowe z psychoonkologii; kurs terapii integratywnej; czteroletnia szkoła psychoterapii	Metodyka kształcenia zintegrowanego uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim Przedmiot fakultatywny – brak tytułu Podstawy edukacji inkluzywnej
Mgr	pedagogika	Resocjalizacja (wnioskowanie pośrednie - nie podane przez Jednostkę)	Metodyka oddziaływań profilaktycznych Przedmiot fakultatywny – temat nie jest znany Modyfikacja zachowania i postaw osób niedostosowanych
Mgr	psychologia	Psychologia kliniczna z neuropsychologią; Doświadczenie praktyczne:terapia ręki, praca w punkcie przedszkolnym	Przedmiot fakultatywny (x 7) nie jest wiadomo czy jeden przedmiot czy siedem przedmiotów; Terapia zajęciowa upośledzonych umysłowo
Mgr	pedagogika	Resocjalizacja (wnioskowanie pośrednie - nie podane przez Jednostkę)	Metodyka resocjalizacji w warunkach wolnościowych Metodyka oddziaływania resocjalizacyjnego Terapia środowiska rodzinnego Przedmiot fakultatywny (brak tytułu??)
Mgr	pedagogika	Resocjalizacja (dorobek to 4 artykuły, temat pracy mgr; „Rola środowiska rodzinnego w procesie resocjalizacji podopiecznych z ośrodków kuratorskich”.	Pedagogika specjalna

Z powyższej tabeli wynika, że przedmioty nie są przydzielane do prowadzenia zgodnie z kompetencjami. Szczególnym niepokojem napawa prowadzenie metodyk, wymagających specyficznych umiejętności, bo wiążących się i z teorią i praktyką.

Bardzo problematyczne są również **zajęcia fakultatywne, których tematyka nie jest znana** (potwierdzenie powyższego w załącznikach do Raportu samooceny i relacji z zebrania ze studentami), natomiast jest przedmiotem totalnej krytyki studentów (tak w kontekście obieralności, jak i w kontekście prezentowanych treści).

Nie można ocenić zgodności kompetencji z prowadzonymi przedmiotami pracowników, których sylwetek Jednostka nie przedstawiła ani w raporcie samooceny, ani podczas wizytacji.

ZO w czasie wizytacji przeprowadził hospitację 6 losowo wybranych zajęć. W jego ocenie jakość ich prowadzenia była bardzo różna, od bardzo dobrych do niedostatecznych. Hospitowano zajęcia, które bez wątpienia były przykładem zajęć skutecznie realizujących osiągnięcie przez studentów założonych efektów kształcenia oraz takie, z których studenci nic lub niewiele wnosili. Cechą większości hospitowanych zajęć był bardzo słaby warsztat metodyczny, przejawiający się brakiem umiejętności aktywizowania studentów oraz sprowadzający się do medialnej prezentacji i wkładu, bez względu na charakter przedmiotu. Szczegółowe informacje na powyższy temat zawarte są w załączniku nr 6.

Na kierunku pedagogika specjalna, na dzień 01.02.2013r. kształciło się 738 studentów, w tym 507 na studiach stacjonarnych i 231 na studiach niestacjonarnych. Stosunek liczby nauczycieli akademickich wchodzących w skład minimum kadrowego – 20 osób- do wskazanej liczby studentów wynosi 1: 36,9, w związku z czym wypełnia on wymagania określone w § 17.1.rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (DZ.U.11.243.1455).

Stabilność minimum kadrowego należy ocenić bardzo pozytywnie. Wchodzący w jego skład samodzielni pracownicy nauki zostali zatrudnieni w Jednostce pomiędzy 1972 a 1992 rokiem. Pracują więc od 20 do 40 lat. Stabilna jest również grupa doktorów. Spośród 14 dr wchodzących do minimum kadrowego 7 zostało zatrudnionych w latach 1977 – 1998, 5 w latach 2003 – 2008, a tylko 1 w 2011 i 1 w 2012 roku.

3) jednostka prowadzi politykę kadrową sprzyjającą podnoszeniu kwalifikacji i zapewnia pracownikom warunki rozwoju naukowego i dydaktycznego, w tym także przez wymianę z uczelniami i jednostkami naukowo-badawczymi w kraju i za granicą.

Analiza dokumentów oraz rozmowy z Władzami Wydziału pozwalają stwierdzić, że Jednostka stworzyła warunki do prowadzenia polityki kadrowej sprzyjającej poprawności przyjęć, podnoszeniu kwalifikacji i zapewnianiu pracownikom warunków do rozwoju naukowego i dydaktycznego.

Przyjęcia nowych pracowników odbywają się wg następującej procedury: Kierownik Zakładu zgłasza Dyrektorowi Instytutu potrzebę zatrudnienia pracownika, określając jego pożądane kwalifikacje i przedstawiając planowane przedmioty do prowadzenia. Dyrektor Instytutu po konsultacji z Radą Instytutu zgłasza potrzebę zatrudnienia Dziekanowi Wydziału, który następnie przedstawia ją Rektorowi. Rektor ogłasza konkurs, określając równocześnie jego warunki. Do rozstrzygnięcia konkursu Dziekan powołuje Komisję konkursową. Decyzja Komisji konkursowej dotycząca wyłonienia kandydata do zatrudnienia przedstawiana jest do zaopiniowania na Radzie Instytutu, który ubiegła się o nowe zatrudnienie, a następnie na Radzie Wydziału.

Zatrudnianie według wyżej przedstawionej procedury pozwala realizować zasadę przyjmowania osób zdolnych i kreatywnych, które rokować będą szybki rozwój naukowy i wysoką jakość prowadzonego kształcenia.

O właściwie prowadzonej polityce zatrudnienia świadczy kadra wizytowanej Jednostki, której rozwój naukowy, jak również kompetencje dydaktyczne należy ocenić wysoko.

Na Wydziale Pedagogiki i Psychologii działa system wspomagania rozwoju naukowego pracowników, w ramach którego pracownicy otrzymują dofinansowanie udziału w konferencjach krajowych i zagranicznych. W pełni finansowane są publikacje naukowe. W ostatnich dwóch latach Jednostka sfinansowała wydanie 35 pozycji książkowych, w tym 11 monografii Osoby przygotowujące prace doktorskie i habilitacyjne mają możliwość korzystania z urlopu naukowego. W latach 2011 – 2013 z urlopów naukowych skorzystało 15 osób, w tym 10 z Instytutu Pedagogiki. Wydział umożliwia również pobieranie stypendiów naukowych. W roku 2012 skorzystało z nich 4 doktorantów i 2 doktorów przygotowujących się do habilitacji. Ponadto od roku 2010 istnieje możliwość wspierania młodych naukowców do 35 r.ż. Wsparcie udzielane przez grono profesorskie osobom aspirującym do stopnia naukowego doktora habilitowanego – jak zakłada Jednostka - w najbliższych dwóch latach powinno zaowocować szybkimi awansami naukowymi ok.7 osób.

Tworząc warunki do podnoszenia kwalifikacji i rozwoju naukowego pracowników Jednostka dba o współpracę międzynarodową umożliwiając nauczycielom akademickim prowadzenie zajęć w Uczelniach zagranicznych (w latach 2008 – 2013: Holandia- 1, Słowacja – 1, Portugalia – 1, Turcja - 1, Hiszpania - 1, Albania -1), jak również uczestniczenie w międzynarodowych projektach badawczych (projekty: „Speakup”, Experiencing a suffering”).

Władze Wydziału odczuwają jedynie niedosyt w staraniach pracowników o granty, w związku z czym przygotowały cykl szkoleń przybliżających procedury umożliwiające ich otrzymanie.

Ważnym wsparciem dla Wydziału, w tym dla realizujących swe aspiracje naukowe i dydaktyczne pracowników, jest prowadzony w ramach środków z UE program „Uniwersytet na jutro”.

Przedstawione wyżej procedury przyjęte na Uczelnię, jak również wspomaganie rozwoju naukowego kadry wskazują na poprawnie przyjęte zasady realizacji polityki kadrowej. Zastana rzeczywistość, dotycząca obsady zajęć dydaktycznych nie potwierdza jednak właściwej realizacji polityki kadrowej.

W czasie wizytacji, ZO odbył spotkanie z pracownikami. Miało ono miejsce dn. 8.03.2013r. godz. 14,00. Zespół poprosił o wypowiedzi dotyczące: tworzenia nowej – zgodnej z KRK – koncepcji kształcenia, współpracy z interesariuszami zewnętrznymi, wewnętrznego systemu jakości kształcenia, jak również oceny wsparcia jakie proponuje Uczelnia w zakresie rozwoju naukowego.

Uczestnicy spotkania, odnosząc się do badania skuteczności kształcenia, zwrócili uwagę na zbyt sformalizowanie systemu zapewniania jakości, co nie zawsze może przełożyć się na doskonalenie oferty edukacyjnej. Niestety nie udało się wskazać wartości tkwiących w ustrukturyzowanej procedurze ewaluacji, jaką przynosi WSZJK.

Następnie pracownicy wypowiedzieli się na temat okresowych ocen swojej działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej. Jednomyślnie uznali, że sposób ankietowej ewaluacji zajęć (będący jednym z elementów oceny okresowej), jest przeprowadzany prawidłowo (choć zgodzili się z faktem zbyt małej reprezentatywności badanych i konieczności uaktywnienia w tym zakresie studentów). System hospitacji pracowników uznano za trafny i przynoszący istotną dla pracownika informację zwrotną.

Podkreślono również wartość zawieranych 3-letnich kontraktów dla osób, które nie dopełniły terminowo wymogu awansu naukowego. Określono, iż jest to szansa na sfinalizowanie procedur i uzyskanie stopnia naukowego.

Pracownicy wypowiedzieli się także na temat wsparcia jednostki, skierowanego na ich rozwój naukowy, podkreślano dobrze funkcjonujący system wsparcia stypendialnego, urlopowego i wymiany międzynarodowej oraz finansowania projektów wewnętrznych.

Podkreślono kwestie utrudnień, na jakie napotykają osoby aplikujące o granty NCN-u.

Pracownicy zadeklarowali, że poszukują także innych źródeł finansowania działalności naukowej, wspomniano egzemplifikacyjnie o współpracy z Polskim

Towarzystwem Laryngologicznym, przeprowadzeniu wspólnych badań w zakresie diagnozowania i terapii deficytów w obrębie narządu słuchu.

Pracownicy potwierdzili nieudokumentowaną, a rzeczywiście istniejącą współpracę z interesariuszami zewnętrznymi. Poinformowali o cyklicznych spotkaniach z dyrektorami szkół specjalnych i ośrodków szkolno – wychowawczych, poświęconych dyskusji związanej z realizowanym programem nauczania.

Pracownicy negatywnie ocenili sposób wprowadzania do programu efektów kształcenia. Zdaniem niektórych procedura ta realizowana była na zasadzie rygoru narzuconego przez Uczelnię (bez zrozumienia i dyskusji wprowadzić do sylabusów).

Ocena końcowa 4 kryterium ogólnego³ częściowo

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

1) Jednostka zatrudnia 61 osób, w tym 5 profesorów, 8 doktorów habilitowanych i 48 doktorów. Ich specjalizacja naukowa oraz dorobek lokują się w obszarze nauk humanistycznych i społecznych, w 6 następujących dyscyplinach naukowych : pedagogika, pedagogika specjalna, psychologia, socjologia, prawo, filozofia. Jednostka nie zaprezentowała wielu sylwetek nauczycieli akademickich prowadzących kształcenie na kierunku pedagogika specjalna, dlatego też nie jest możliwe stwierdzenie, czy liczba i struktura ich kwalifikacji umożliwiają osiągnięcie założonych efektów kształcenia.

2) Do minimum kadrowego studiów I i II stopnia na kierunku pedagogika specjalna uczelnia zgłosiła 6 samodzielnych pracowników nauki i 14 doktorów. Wszyscy zgłoszeni wypełniają formalne warunki określone prawem a dotyczące liczby prowadzonych zajęć, złożenia oświadczenia i formy zatrudnienia. Ich dorobek naukowy i kwalifikacje dydaktyczne są adekwatne do realizowanego programu i zakładanych efektów kształcenia **ale ich nie wyczerpują**, ponieważ wszyscy posiadają **dorobek tylko i wyłącznie w obszarze nauk społecznych**. W minimum kadrowym brak reprezentanta nauk humanistycznych, co powoduje, że Jednostka nie wypełnia **wymogu § 12.3 rozporządzenia** Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym poziomie i kierunku studiów, ponieważ kierunek przyporządkowała do dwóch obszarów wiedzy (humanistyczny i społeczny), a do minimum zaproponowała reprezentantów jednego obszaru wiedzy (n.społecznych).

Nie zawsze kwalifikacje kadry- zarówno wchodzącej w skład minimum kadrowego, jak i spoza minimum- są zgodne z przydzielonymi do prowadzenia przedmiotami, na co wskazuje dziedzina dyplomowania i dorobek naukowy.

Kadra kierunku pedagogika specjalna jest stabilna a stosunek liczby nauczycieli akademickich tworzących minimum kadrowe do liczby studentów wynosi 1;36,9

3) Jednostka prowadzi politykę kadrową sprzyjającą podnoszeniu kwalifikacji i zapewnia pracownikom warunki do rozwoju naukowego i dydaktycznego. Finansuje ich udział w konferencjach, zapewnia stypendia naukowe, tak dla doktorantów, jak i habilitantów oraz urlopy naukowe. Jednostka tworzy warunki do wymiany z uczelniami i jednostkami naukowo – badawczymi w kraju i poza granicami, poprzez uczestniczenie w programach międzynarodowych (np. Erasmus) oraz umowy umożliwiające uczestnictwo pracowników Jednostki w międzynarodowych projektach badawczych. Prowadzona polityka kadrowa nie przekłada się jednak na zatrudnianie pracowników posiadających kwalifikacje, właściwe ze względu na prowadzone przedmioty.

5. Infrastruktura dydaktyczna i naukowa, którą dysponuje jednostka a możliwość realizacji zakładanych efektów kształcenia oraz prowadzonych badań naukowych.

Baza lokalowa

Instytut dysponuje odpowiednią bazą lokalową, posiada 16 sal dydaktycznych wykładowych (w tym dwie aule, główna zaopatrzona została w nagłośnienie i projektor multimedialny, połączony z zestawem komputerowym z dostępem do Internetu) oraz 14 mniejszych pomieszczeń, w których odbywają się ćwiczenia. Taki zestaw sal w pełni pokrywa zapotrzebowanie wynikające z realizacji procesu kształcenia. Dla studentów przeznaczona jest także sala taneczna oraz dwie pracownie – fotograficzna i teatralna. Studenci mają również dostęp do pomieszczeń Akademickiego Ośrodka Sportowego Uczelni.

Budynek jest sukcesywnie odnawiany, posiada dość higieniczne zaplecze w postaci toalet oraz bufet z szeroką ofertą kulinarną. Niestety ilość miejsc w bufecie jest dość ograniczana, co z pewnością wpływa na zawężenie powszechnego dostępu do posiłków wszystkich chętnych (zwłaszcza w trakcie zjazdów studentów niestacjonarnych).

Szczególne miejsce zajmuje w bazie lokalowej jednostki **pracownia metodyczna**, przystosowana do realizacji zajęć **metoda Marii Montessori**. Na uwagę zasługuje organizacja przestrzeni, zwłaszcza stanowiska pracy, związane z aktywnością językową, literacką, środowiskową, muzyczną czy matematyczną. Szczególnie wartościowe są egemplifikacje zagadnień matematycznych (manipulacyjna eksploracja twierdzenia Pitagorasa) czy wyjaśnienie istoty tworzenia kwadratu i sześcianu liczb, a także polisensoryczne propozycje zapoznawania z tekstami literackimi. Większość pomysłów ma charakter unikatowy na skalę nie tylko ogólnopolską i należałoby je upowszechnić (z zachowaniem praw patentowych). Zebrany materiał poglądowy do działań intelektualnych, sterowanych czynnościami zewnątrzno-przedmiotowymi, zasługuje na specjalne wyróżnienie, zwłaszcza koncentrujący się na integracji sensoryczno-motorycznej do realizowania zagadnień edukacyjnych na poziomie pracy z małym dzieckiem lub uczniem z dysfunkcjami w obrębie narządu wzroku czy z ograniczoną sprawnością intelektualną. Sądzić należy, iż zasoby tej pracowni stanowią istotną inspirację dla przyszłych nauczycieli pracujących z dziećmi o ograniczonej sprawności intelektualnej. Można nawet rzec, iż pracownia Montessori winna stać się materiałem swoiście „eksportowym”, wzorcem dla rozwiązań pracowni metodycznych w warunkach kształcenia akademickiego, na studiach I stopnia.

Dostęp do sieci i mediów elektronicznych

Cenny – z punktu widzenia jakości kształcenia na kierunku - jest dostęp do baz danych, zwłaszcza dotyczy to bazy *Problemy Niepełnosprawnych* oraz *PsychArticles*. Na parterze budynku znajduje się „Kiosk informatyczny” czynny całą dobę, z dostępem do zasobów internetowych UMCS i wszystkich podstron uczelni.

Jednostka posiada także dwie sale komputerowe łącznie z 27 stanowiskami z dostępem do Internetu.

Obok tych pomieszczeń funkcjonuje Pracownia Komunikacji Medialnej, będąca zabezpieczeniem przygotowania zajęć dydaktycznych oraz prowadzenia badań naukowych, poprzez posiadane oprogramowanie do prezentacji multimedialnych i specjalistyczny sprzęt. Na potrzeby stosowania zasady pogłębienia w dydaktyce, pracownicy realizujący zajęcia na kierunku dysponują: notebookami (20), projektorami multimedialnymi (10), kamerami cyfrowymi (3), rzutnikami pisma (3).

Biblioteka, dostęp do materiałów źródłowych

Studenci oraz pracownicy jednostki mają dostęp do zasobów bibliotecznych w Bibliotece Głównej UMCS oraz w Bibliotece Instytutu Psychologii. Jednak zasadniczą rolę zaplecza lekturowego stanowi Biblioteka Instytutu Pedagogiki, mająca swoją siedzibę w budynku mieszczącym sale dydaktyczne jednostki. Baza lokalowa przeznaczona dla czytelników jest dość ograniczona, udostępnianie na miejscu obejmuje 5 stanowisk komputerowych ze stałym dostępem do Internetu oraz 2 terminale, pozwalające na bezpośrednie połączenie z zasobami elektronicznymi Biblioteki Głównej Uczelni. Pomieszczenie jest przystosowane do pełnego korzystania z zasobów przez studentów z deficytami w obszarze narządów ruchu (usunięte zostały bariery architektoniczne). Dodatkowo stanowiska komputerowe znajdujące się w *Oddziale Informacji Naukowej* również są dostosowane do potrzeb studentów niepełnosprawnych, są wyposażone w specjalistyczne oprogramowanie dla osób słabo widzących i niewidomych (*Supernova* i *Jaws*).

System **wypożyczania** książek **nie jest jednak odpowiedni**, bowiem czytelnik może w semestrze wypożyczyć zaledwie 4 książki, co można by zrozumieć jedynie w sytuacji, gdyby liczebne ograniczenie dotyczyło jednorazowego wypożyczenia, zaś po zwrocie publikacji, można by wypożyczyć kolejne 4 pozycje (na fakt niefortunnych ograniczeń w wypożyczaniu zwracali uwagę studenci podczas zebrania z zespołem wizytującym, skarżyli się również na brak w zasobach niektórych publikacji niezbędnych w procesie dydaktycznym).

Biblioteka nie jest jeszcze digitalizowana, choć planuje się pełne udostępnianie bazy elektronicznie. W czytelni również nie ma dostępu do sieci bezprzewodowej, dysponuje ona natomiast inicjalną ofertą pełnotekstowych publikacji elektronicznych (Ibuk.pl), ale to zaledwie 47 tytułów polskojęzycznych i 6 zagranicznych (w roku 2012 zakupiono 606 pozycji).

Użytkownicy biblioteki mają do dyspozycji 43 tysiące woluminów, prenumerowane są i udostępniane specjalistyczne czasopisma pedagogiczne (w przeważającej większości są to wydawnictwa polskojęzyczne). W zakresie kierunku pedagogiki specjalnej czytelnicy mają dostęp do księgozbioru podręcznego mieszczącego w sobie 450 książek oraz do

następujących tytułów czasopism: „Journal of Visual Impairment&Blindness”, „Szkoła Specjalna”, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja”, „Rewalidacja”, „Opieka-Wychowanie-Terapia”, „Przegląd Tyflogiczny”.

Pracownicy biblioteki podkreślają intencjonalne gromadzenie zasobów, będących istotnymi publikacjami dobieranymi stosownie do programu studiów. Szkoda, że pracownik biblioteki nie bierze udziału w obradach *Kierunkowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia*, wówczas łatwiej byłoby skonsolidować starania biblioteki z potrzebami wynikającymi z konieczności osiągnięcia efektów kształcenia. Zatem postulat zasadniczy powinien dotyczyć **włączenia tychże pracowników do działań Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia. Umożliwiłoby to także kontakt ze studentami i ich wpływ na gromadzenie i formę udostępniania zbiorów.**

Praktyki

Zajęcia praktyczne uczestnicy odbywają w wielu placówkach specjalnych i resocjalizacyjnych, z którymi uczelnia posiada podpisane porozumienia o współpracy. Należy podkreślić profesjonalizm jednostek, a także ich reprezentatywność. Uczelnia, bowiem, zgromadziła naprawdę szeroką ofertę placówek, w których student może realizować praktykę, są to zarówno ośrodki w dużych miastach, jak i małe placówki. Dzięki temu praktykant zapozna się ze specyfiką funkcjonowania ośrodków pomocowych o różnym charakterze i odmiennej organizacji. Są wśród nich: ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze (Teodorówka, Ryki), specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze (Dorohusk, Włodawa, Hrubieszów, Lublin, Olbięcín, Tomaszów Lubelski, Miedzyrzec Podlaski, Radzyń Podlaski, Kozice Dolne, Zamość) specjalne szkoły przysposabiające do pracy (Świdnik) oraz szkoły podstawowe i zespoły szkolno-wychowawcze (SOSW) dla dzieci niewidomych i słabowidzących.

Równie różnorodną jest oferta lokalizacji praktyk dla studentów specjalności resocjalizacja, gdyż znalazły się tu lubelskie placówki: Sąd Rejonowy, Areszt Śledczy, Zakład Karny, Zakład Poprawczy a także Ośrodek Pomocy Społecznej, Pogotowie Opiekuńcze, Zakład Poprawczy, Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy i Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii.

Ocena bazy materialnej instytucji prowadzących praktyki jest jednoznacznie pozytywna, ich dobór poprzedzony został bowiem starannym wywiadem środowiskowym, zaś co do prawidłowości doboru miejsc odbywania praktyk nie ma żadnych zastrzeżeń, są one w pełni zgodnie z kierunkiem i realizowaną przez studenta specjalnością.

Studenci niepełnosprawni

Budynek jest przystosowywany do potrzeb osób niepełnosprawnych, zaopatrzonej został w podjazd dla wózków inwalidzkich oraz posiada windę osobową, a także specjalnie urządzone sanitariat. Poszczególne pomieszczenia – co warto podkreślić - oznakowane zostały alfabetem Braille'a.

Osobom niepełnosprawnym umożliwiono także korzystanie ze specjalistycznych programów: *SPSS 20 PL*, *Expressivo*, *Syntezytor mowy „IVONA”* w wersji rehabilitacyjnej oraz *Zoom Text*.

Osoby niedowidzące mogą posługiwać się specjalistyczną klawiaturą *Large-Print Keyboard*, posiadającą klawisze z bardzo dużymi i wyraźnymi nadrukami, a także zamontowaną kamerą powiększającą obraz. Należy uznać, iż uczelnia jest przystosowana do

tego, aby umożliwić studentom niepełnosprawnym udział w zajęciach dydaktycznych oraz osiągnięcie przez nich efektów kształcenia.

Ocena końcowa 5 kryterium ogólnego - w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego

Reasumując można stwierdzić, iż jednostka zapewnia dobrą bazę materialną (lokalową i rzeczową, w tym elektroniczną), służącą realizacji procesu kształcenia, niezbędną do osiągnięcia końcowych efektów kształcenia na ocenianym kierunku studiów. Studenci i pracownicy mają dostęp do niezbędnej infrastruktury, sale wyposażone są w nowoczesny sprzęt (choć nie jest on zawsze wykorzystywany przez prowadzących, na co wskazują niektóre hospitacje zajęć prowadzone przez zespół wizytujący).

Analizując dostępność do literatury przedmiotowej oraz baz danych, a także wyposażenie pracowni i pokoi pracowniczych w niezbędny sprzęt elektroniczny, należy uznać, iż taka infrastruktura i zasoby źródłowe w pełni umożliwiają prowadzenie badań naukowych.

Baza zabezpiecza również w pełni potrzeby osób niepełnosprawnych.

Jedyna uwaga krytyczna dotyczy systemu wypożyczania literatury przedmiotowej, nie jest to jednak elementem przesądzającym o osiąganiu efektów kształcenia, wszak studenci w większości docierają do zasobów elektronicznych i baz danych, a tymi uczelnia dysponuje i udostępnia je studiującym.

6.Badania naukowe prowadzone przez jednostkę w zakresie obszaru/obszarów kształcenia, do którego został przyporządkowany oceniany kierunek studiów

Aktywność naukowa pracowników dotyczy ściśle obszaru tematycznego związanego z realizowanym obszarem kształcenia, głównie zaś z kierunkiem i specjalnościami. Przy czym specjalność resocjalizacyjna przeważa w liczbie publikacji nad pozostałymi. Wymiar dorobku poszczególnych pracowników jest zróżnicowany, można jednak stwierdzić, iż - uogólniając - uzyskujemy zadowalający zakres i zasięg przedstawionych wydawnictw. Trudno jednak dokładnie określić jak kształtuje się liczebność poszczególnych komponentów parametrycznych dorobku, ponieważ złożono jedynie do dyspozycji zespołu zróżnicowane i nie zawsze kompletne zestawienia dorobku poszczególnych osób, bez wyraźnego kategoryzowania na czasopisma punktowane, czasopisma z list ministerialnych, monografie czy rozdziały w monografiach. Dokonanie specyfikacji wymagało zatem przebrnięcia przez nieuporządkowane zestawienia danych.

Jak udało się ustalić w ciągu ocenianego okresu – lata 2008-2012 - pracownicy jednostki opublikowali łącznie **11 monografii** (przy czym połowa to opracowania współautorskie). Trzon publikacyjny stanowią rozdziały w tomach zbiorowych, redagowanych, tu liczebność może być określona na średnio 5-6 rozdziałów napisanych przez pracownika w ciągu analizowanego okresu zatrudnienia. Pojawiają się – niestety raczej w szczątkowej formie –

opracowania zamieszczone w periodykach, najczęściej o dość niewielkiej wycenie parametrycznej (np. „Polityka Społeczna” czy „Chowanna”). W wykazie znalazły się **zaledwie dwa artykuły zamieszczone na liście JCR** (dotyczy to jednego czasopisma z listy - „Sexuality and Disability”). Niewiele także przedstawiono publikacji w językach kongresowych. Niezbyt liczebna reprezentacja publikacji przekłada się jednak na jakość ich zawartości, należy podkreślić wartość zwłaszcza publikacji redagowanych, mających charakter zbiorów monograficznych, penetrujących zasadnicze i nowe zagadnienia związane z pedagogiką specjalną.

Nie zmienia to jednak ostatecznej konstatacji, zakładającej konieczność **uaktywnienia się pracowników poprzez publikacje sporządzone w językach kongresowych, zamieszczanych na łamach czasopism punktowanych**, zwłaszcza z listy A i C.

Analizując szczegółowo tematykę opracowań naukowych, jednoznacznie stwierdzono pełną ich korelację z realizowanymi treściami i programem kształcenia. Publikacje pracowników zamieszczone są w sylabusach modułów, stanowią zatem kluczowy element literatury podmiotowej, służącej osiągnięciu specjalnościowych efektów kształcenia.

Informacje zawarte w *Raporcie samooceny jednostki* oraz materiały złożone Zespołowi wizytującemu wskazują, że studenci włączani zostają w badania jedynie za sprawą kół naukowych, mowa tu o *Kole Naukowym Twórczych Pedagogów Resocjalizacyjnych* i *Kole Naukowym Pedagogów Specjalnych* im. Zofii Sękowskiej. Głównie jednak ich aktywność skupia się na pracy wolontaryjnej i warsztatowej. Pojawia się jednak i inicjalna działalność naukowa, w większości przejawiająca się w uczestnictwie w konferencjach, wymienić można m. in. naukowe sesje pt. *Kobieta w rodzinie – nadzieje i zagrożenia* (Kielce 2009), *Zbrodnia i kara. Precedens, proces, pokuta* (Gdańsk 2010), *Rozwijamy skrzydła. Poszukiwanie modelu pracy z rodziną i małym dzieckiem z autyzmem oraz aktywizacji zawodowej osób ze spektrum autyzmu* (Lublin 2011). Odnotowano także działalność publikacyjną studentów, przede wszystkim dotyczy ona wydania krótkich form artykułowych w „Lubelskim Roczniku Pedagogicznym” i tomie zbiorowym *Pedagogika resocjalizacyjna wobec współczesnych zagrożeń* (UMCS Lublin 2012). Wydano łącznie pięć tekstów studentów, ściśle związanych z tematyką resocjalizacji.

Aktywność naukowa młodzieży wskazuje, iż pracownicy potrafią z jednej strony inspirować studentów do zainteresowania się zagadnieniami pedagogiki specjalnej, z drugiej są dobrymi przewodnikami w nabywaniu kompetencji badawczych, jakie ujawniają się już w pierwszych tekstach młodych naukowców.

Dla procesu dydaktycznego niezwykle cenna jest współpraca jednostki z zagranicznymi partnerami. Ciekawie rozwiązano binarny system owej współpracy. Model partnerstwa zamkniętego, realizowany jest z partnerami Programu Erasmus Curriculum Development (*European Primary Teacher Education*) - EPTE (Holandia, Portugalia, Ukraina, Litwa, Szwecja, Słowenia, Słowacja, Wielka Brytania, Austria, Hiszpania, Turcja, Albania i Włochy). Na tym poziomie pojawia się chyba najwartościowszy z punktu widzenia dydaktyki *joint degreeprogrammes* – zakładający wspólny program studiów, przeznaczony dla tyflopedagogów i oligofrenopedagogów.

Mobilność obejmuje wymianę wzajemną w ramach *Student Mobility – Studies*, ale także dotyczy pracowników (*Staff Teaching Assignments*), co wpływa bezpośrednio na ich późniejszą ofertę edukacyjną, jaką przygotowują dla studentów po powrocie.

Wymiana umożliwi również podejmowanie projektów badawczych, jednostka wskazuje na dwa najważniejsze - Projekt *Speakup* oraz *Experiencing a suffering*.

Drugi model to partnerstwo otwarte, kiedy studenci i pracownicy mogą samodzielnie poszukiwać instytucji partnerskich. Jest to wartościowe zwłaszcza z uwagi na aktywizowanie młodzieży oraz doskonalenie umiejętności organizacyjne zainteresowanych.

Ocena końcowa 6 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego

Analiza dorobku pracowników i jego powiązania z procesem kształcenia na kierunku wskazuje na właściwe ukierunkowanie badań i aktywności publikacyjnej.

Należy jedynie zintensyfikować starania o wydawanie tekstów artykułowych w czasopismach z list ministerialnych.

Jednostka stwarza studentom możliwość uczestnictwa w badaniach naukowych, a także podejmowania pierwszych prób publikacyjnych.

Współpraca międzynarodowa, sprowadzona do szeroko zakrojonej wymiany studentów i pracowników a także inicjalnych projektów badawczych, ma ważny wpływ na podnoszenie jakości kształcenia na kierunku.

7. Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez Uczelnię

1) Ocena czy zasady rekrutacji umożliwiają dobór kandydatów posiadających wiedzę i umiejętności niezbędne do uzyskania w procesie kształcenia zakładanych efektów kształcenia. Ocena czy nie zawierają regulacji dyskryminujących określoną grupę kandydatów. Ocena zasad ustalania wielkości rekrutacji- uwzględnienie związku liczby rekrutowanych studentów z potencjałem dydaktycznym jednostki i jakością kształcenia. Ocena prawidłowości określenia nakładu pracy i czasu niezbędnego do osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia – ogólnych, specyficznych i szczegółowych (dla kierunku, poziomu kwalifikacji i profilu, modułu kształcenia).

Zasady rekrutacji na I rok studiów pierwszego oraz drugiego stopnia – stacjonarnych i niestacjonarnych w roku akademickim 2012/2013 określa Uchwała Nr XXII – 28.8/11 Senatu Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej z dnia 25 maja 2011 (załącznik nr 5).

O przyjęcie na studia pierwszego stopnia mogą się ubiegać kandydaci posiadający świadectwo dojrzałości uzyskane w trybie egzaminu maturalnego („nowa matura”) lub egzaminu dojrzałości („stara matura”). W postępowaniu rekrutacyjnym uwzględnia się wyniki z zakresu języka polskiego oraz języka obcego.

O przyjęcie na studia drugiego stopnia mogą ubiegać się kandydaci posiadający dyplom studiów pierwszego stopnia. Rekrutacja odbywa się na podstawie rankingu ocen końcowych na dyplomie ukończenia studiów pierwszego stopnia, z uwzględnieniem średniej ocen z przebiegu tych studiów. Podstawowym warunkiem ubiegania się o przyjęcie jest zrealizowanie w toku studiów nie mniej niż 60% godzin przedmiotów standardów kształcenia, dla kierunku pedagogika specjalna. W przypadku braku zgodności pomiędzy specjalnością ukończoną a wybieraną w ramach studiów II stopnia, studenta obowiązuje zaliczenie w toku studiów przedmiotów, wyznaczonych przez Dziekana Wydziału, stanowiących różnice programowe.

Zgłoszenia kandydatów na studia (pierwszego oraz drugiego stopnia) przyjmowane są wyłącznie w trybie rejestracji internetowej, obsługiwanej przez system Internetowej Rejestracji Kandydatów (IRK). W systemie tym kandydaci uzyskują pełne informacje o zasadach rekrutacji oraz specjalnościach prowadzonych w ramach kierunku Pedagogika specjalna.

Postępowanie rekrutacyjne w obecnej formie nie nosi znamion dyskryminacji, niemniej jednak budzi duże wątpliwości w kontekście przyjmowania studentów na II stopień – studia nauczycielskie. Uzupełnienie 60% standardów nie jest zgodne z możliwością uzyskania kwalifikacji nauczycielskich, o czym pisano w treści kryterium 3.

2). Ocena czy system oceny osiągnięć studentów jest zorientowany na proces uczenia się, zapewnia przejrzystość i obiektywizm formułowania ocen, a wymagania w nim określone są wystandardyzowane.

Studenci podczas spotkania zauważyli, że większość treści nauczanych na wizytowanym kierunku, to treści teoretyczne. Bardzo mało w trakcie studiów jest zajęć praktycznych. Studenci wskazali, że chcieliby mieć większą ilość zajęć praktycznych – warsztatów i konwersatoriów. Ich zdaniem położenie większego nacisku na część praktyczną zaowocowałoby lepszym rozpoczęciem kariery zawodowej. Studenci pozytywnie wypowiadali się o systemie praktyk studenckich. Jednak podczas spotkania zauważyli, że **sposób kwalifikacji do poszczególnych placówek na praktyki nie jest do końca obiektywny – często obowiązuje zasada „kto pierwszy ten lepszy”**. Studiujący „resocjalizację” (i tylko tą specjalność) wyrazili bardzo pozytywne opinie o placówkach, w których odbywali praktyki oraz o całej organizacji praktyk.

Studenci wskazali, że program studiów zawiera wiele powtarzających się treści – realizują przedmioty, które mają różne nazwy, ale te same treści. Przedmioty zawierające wiele powtarzających się treści – jak poinformowali uczestnicy spotkania – są najczęściej prowadzone przez te same osoby.

Podczas spotkania ZO został poinformowany, że część wykładowców wymaga 100% frekwencji na prowadzonych przez siebie wykładach, a w przypadkach kiedy mają

nieobecności, nawet te potwierdzone usprawiedliwieniem lekarskim, zobligowani są do odpracowania ich.

Studenci mają prawo wglądu w swoje pisemne prace, jak również otrzymują informacje zwrotne o popełnionych błędach. Ponadto są informowani o wynikach egzaminów na różne sposoby, w tym osobiście, za pomocą poczty elektronicznej. Przekazywanie informacji o wynikach odbywa się z poszanowaniem poufności danych osobowych.

3). Ocena możliwości mobilności studentów stworzonych poprzez strukturę i organizację programu ocenianego kierunku. Ocena działań wspierających mobilność studentów, w tym związanych z popularyzacją wiedzy na temat systemu ECTS, i ułatwiania studentom wykorzystania możliwości stwarzanych przez ten system zarówno w kraju jak i za granicą.

Ocena wpływu współpracy międzynarodowej prowadzonej przez jednostkę na możliwość osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia (wymiana studentów, udział studentów w badaniach realizowanych w ramach tej współpracy).

Uczelnia, poprzez samorząd oraz koordynatora programu Erasmus informuje studentów o możliwościach wyjazdów na studia za granicę w ramach wyżej wymienionego programu. Ponadto na Uczelni rozwieszane są informacje, mające zachęcić studentów do wyjazdów. Pomimo tego, zainteresowanie wymianą w ramach programu Erasmus nie cieszy się zainteresowaniem wśród studentów wizytowanego kierunku.

Studenci podczas spotkania nie wyrazili żadnego zainteresowania wyjazdami, motywując to tym, że po powrocie z Erasmusu mieliby zbyt dużo przedmiotów do uzupełniania, jak również tym, że koszty takich wyjazdów są bardzo obciążające finansowo. Jako przyczyny takiego stanu rzeczy studenci wskazali sytuację rodzinno-zawodową; w większości przypadków studenci starszych lat pracują zawodowo, a wyjazd na stypendium zagraniczne łączyłby się z przerwaniem pracy zarobkowej. Studenci zauważyli, że wyjazd na Erasmus również mógłby utrudnić im odbycie obowiązkowych praktyk studenckich przewidzianych w toku kształcenia.

Studenci wiedzą czym są punkty ECTS i że dzięki nim można kształtować swój tok studiów, ale na tym się ich wiedza kończy.

Uczestnicy spotkania poinformowali, że zajęcia fakultatywne są im narzucane z góry. Jedna z grup przekazała informację - **co jest szczególnie niepokojące i zadziwiające** - że **dopiero pod koniec semestru dowiedziała się, jak nazywają się zajęcia fakultatywne, na które uczęszczali cały semestr.**

4). Ocena systemu opieki naukowej i dydaktycznej nad studentami ocenianego kierunku studiów, w tym wspomagania studentów w procesie uczenia się: bez udziału nauczycieli akademickich oraz z wykorzystaniem technik i metod kształcenia na odległość.

Opiekę dydaktyczną i naukową na wizytowanym kierunku należy ocenić pozytywnie. Wykładowcy posiadają ustalone godziny konsultacji dydaktycznych, które wg opinii studentów są dopasowane do ich potrzeb i wymagań. System informowania o nich jest ogólnodostępny, kartki z informacjami znajdują się na/obok drzwi poszczególnych pomieszczeń, w których swoją „siedzibę” mają pracownicy. Najchętniej wybieraną formą kontaktu z wykładowcami jest poczta elektroniczna, wykładowcy odpowiadają na e-maile.

W dziedzinie pomocy naukowej, studenci podkreślali odpowiednie wsparcie merytoryczne ze strony nauczycieli akademickich. Podczas akredytacji odbyło się spotkanie z osobami zaangażowanymi w studencki ruch naukowy. Studenci wyrazili się bardzo pozytywnie w kwestii wspierania przez Wydział podejmowanych przez nich inicjatyw.

Na kierunku „pedagogika specjalna” funkcjonują dwa koła naukowe:

- Koło Naukowe Pedagogów Specjalnych
- Koło Naukowe Twórczych Pedagogów Resocjalizujących UMCS w Lublinie.

Większość studentów bardzo pozytywnie oceniła wybór tematyki prac dyplomowych, jak również opiekę merytoryczną promotorów prac, jednak podczas spotkania padły również głosy, że student musiał „losować” promotora.

Regulamin studiów przewiduje studiowanie według indywidualnej organizacji studiów a także według indywidualnego planu studiów i programu kształcenia. Studenci są świadomi takich możliwości ale nikt niekiedy z nich nie skorzystał. Ich zdaniem, na decyzję o indywidualizacji kształcenia ma wpływ wybór placówek, w którym student odbywa praktykę, a także obowiązkowe lektoraty. Najważniejszym elementem indywidualizacji procesu kształcenia jest wybór specjalności, który następuje na podstawie deklaracji studenta już na początku pierwszego semestru studiów.

Ocena kompletności informacji zawartych w programach poszczególnych przedmiotów (sylabusach) i ich przydatności studentom w procesie uczenia się. Ocena przydatności zalecanych materiałów dydaktycznych do realizacji zakładanych celów i efektów kształcenia;

Studenci – uczestnicy spotkania, wiedzieli czym są sylabusy i utożsamiali je przede wszystkim z zasadami zaliczania zajęć. Wskazali jednak, że sylabusy zawierają takie elementy jak: treści programowe, sugerowaną literaturę, formę, warunki i kryteria zaliczenia. Zauważyli, że nie są one im niezbędne, ponieważ wszystkie wyżej wymienione informacje otrzymują od prowadzących podczas pierwszych zajęć w semestrze. Poinformowali, że

wszystkie niezbędne im materiały i informacje znajdują się na stronie Uczelni. Twierdzą, że nigdy nie mieli problemu ze znalezieniem, czy otrzymaniem potrzebnych im informacji.

Ocena mechanizmów motywujących studentów do osiągnięcia lepszych efektów kształcenia i ich skuteczności.

Ocena zakresu opieki materialnej i socjalnej oferowanej studentom ocenianego kierunku studiów.

Na wizytowanym Wydziale funkcjonuje Komisja Stypendialna a na Uczelni Odwoławcza Komisja Stypendialna. W skład Komisji Stypendialnej wchodzi studenci i pracownicy, przy czym większość składu stanowią studenci. Studenci mogą ubiegać się o pomoc materialną w formie: stypendium socjalnego, stypendium rektora, stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych, zapomogi. Przyznawanie świadczeń pomocy materialnej odbywa się na podstawie *Regulaminu ustalania wysokości, przyznawania i wypłacania świadczeń pomocy materialnej dla studentów Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*. Podział dotacji ze środków funduszu pomocy materialnej, jak również proporcje funduszy pomiędzy stypendiami są zgodne z art. 174 ust. 4 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*.

Decyzje stypendialne zawierają wszystkie elementy przewidziane w art. 107 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Komisja stypendialna jest powoływana zgodnie z przepisami Ustawy i większość jej składu stanowią studenci, co jest zgodne z art. 177 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*.

W obrębie Uczelni, studenci ocenianego kierunku, którzy ukończyli I rok studiów mają możliwość ubiegania się o stypendium Rektora dla najlepszych studentów. Przedstawienie ogólnych kryteriów otrzymania stypendium Rektora ma miejsce w *Regulaminie ustalania wysokości...*: „Stypendium rektora może otrzymać student, który uzyskał za rok studiów wysoką średnią ocen lub posiada osiągnięcia naukowe, artystyczne lub wysokie wyniki sportowe we współzawodnictwie międzynarodowym lub krajowym.”

Jedynym mechanizmem motywującym studentów do osiągnięcia lepszych wyników jest stypendium Rektora, poza nim nie stwierdzono istnienia innych mechanizmów motywujących.

Kryteria przyznawania stypendium specjalnego, stypendium socjalnego oraz zapomogi są zgodne z przepisami ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* oraz *Ustawy o świadczeniach rodzinnych*. Uczelnia monitoruje obowiązujący stan prawny i dokonuje na bieżąco stosownych zmian wynikających ze zmian legislacyjnych, m.in. w przedmiocie ustalania dochodu.

Na terenie Wydziału funkcjonuje punkt gastronomiczny, cieszący się dobrą opinią wśród studentów, których zdaniem, cena posiłków jest odpowiednia a ich jakość bardzo dobra.

Infrastruktura Wydziału (winda w budynku, podjazd dla wózków, przystosowana toaleta) umożliwia studiowanie osobom z niepełnosprawnościami narządu ruchu.

Ocena działalności uczelni/jednostki wspierającej rozwój zawodowy, kulturowy i społeczny studentów.

Wydział wspiera organizacje studenckie, w tym samorząd studencki i studenckie koła naukowe. Samorząd opiniuje (nie bierze udziału w tworzeniu) plany i programy studiów, stara się animować życie społeczno-kulturalne Wydziału poprzez różnego rodzaju akcje o charakterze charytatywnym, integracyjnym oraz społecznym. Należy jednak zauważyć, że działalność samorządu studenckiego jest prawie niedostrzegalna przez studentów wizytowanego kierunku. W związku z tym należałoby spróbować zaktywizować studentów ocenianego kierunku poprzez włączanie ich w różnego rodzaju inicjatywy.

Samorząd studencki ceni sobie współpracę z władzami Wydziału. Relacje te mają charakter partnerski. Jak wskazała przewodnicząca samorządu studenckiego, Wydział stara się wspierać organizowane przedsięwzięcia zarówno merytorycznie, jak i finansowo.

Studenci wizytowanego kierunku wiedzą, że na Uczelni istnieje Biuro Karier, które organizuje szkolenia, oraz pomaga w pisaniu dokumentów aplikacyjnych do pracy, zdecydowana większość z nich, nie miała z nim jednak żadnego kontaktu.

Opinie studentów prezentowane podczas spotkania z zespołem oceniającym, wskazywane przez nich mocne i słabe strony procesu kształcenia, poziom zadowolenia z systemu opieki naukowej, dydaktycznej i materialnej.

Studenci dość aktywnie uczestniczyli w spotkaniu i odpowiadali na pytania. Bardzo pozytywnie odnosili się do obsługi administracyjnej i łatwości w kontaktach z pracownikami Uczelni i Wydziału. Wskazali, że dzięki przyjaznemu stosunkowi kadry dydaktycznej, możliwe jest szybkie i bezproblemowe rozwiązywanie pojawiających się wątpliwości. Powiedzieli także, że bardzo często wykładowcy udostępniają za pomocą poczty elektronicznej potrzebne materiały na zajęcia.

Uczestnicy spotkania pozytywnie ocenili: dostępność biblioteki – codziennie jest czynna, natomiast negatywnie ocenili księgozbiór oraz sposób jego udostępniania, który nie do końca zaspokaja ich potrzeby. Zdarza się, że z danej pozycji książkowej można korzystać jedynie „na miejscu” a w opinii studentów nie jest właściwe. Nie właściwe ich zdaniem jest

również i to, że w ciągu semestru można wypożyczyć jedynie 4 książki. Takie zasady ich zdaniem są absurdalne, nieuzasadnione i przeciwdziałające rzetelnemu studiowaniu.

Bardzo pozytywnie wypowiedzieli się o zajęciach z języka migowego.

Za wady procesu kształcenia studenci uznali: **narzucony z góry przedmiot fakultatywny** oraz nieinformowanie o odwołaniu zajęć – jak twierdzą - o tym, że nie ma zajęć dowiadują się tuż przed ich rozpoczęciem. Ponadto studenci zauważyli, że **proporcje pomiędzy zajęciami teoretycznymi i praktycznymi są zaburzone** – ogromna przewaga zajęć teoretycznych. Jednocześnie zwrócili uwagę na **różną organizację programu praktyk w stosunku do różnych grup zajęciowych - jedna grupa praktyki miała w ciągu roku akademickiego, a druga musiała odbyć praktyki we wrześniu, co wiązało się z dodatkowymi nakładami finansowymi jakie musieli ponieść.**

Ponadto z problemów przedstawianych przez studentów należy wskazać przede wszystkim **brak internetu bezprzewodowego.**

Bardzo pozytywnie wypowiedzieli się na temat nauczycieli akademickich - oceniając ich jako osoby kompetentne, merytoryczne i wymagające.

Ocena poziomu zadowolenie z systemu opieki naukowej, dydaktycznej i materialnej oraz sposobu rozstrzygnięcia skarg i rozpatrywania wniosków zgłaszanych przez studentów.

Studenci podczas spotkania przedstawili opinie, z których jasno wynika, że są ogólnie zadowoleni z systemu opieki naukowej, dydaktycznej i materialnej na Uczelni. Identyfikują się z Uczelnią i studiowanym kierunkiem studiów.

Studenci wizytowanego kierunku zauważyli, że nie uzyskują od pracowników administracyjnych pełnego pakietu informacji w zakresie pomocy materialnej i wymaganych dokumentów, które muszą złożyć. Żaden student uczestniczący w spotkaniu nie znał pojęcia „efekt kształcenia”, nikt nie posiadał jakiegokolwiek wiedzy dotyczącej KRK. Studenci nie wiedzieli, że zmieniła się koncepcja kształcenia. Nikt nie brał udziału w jej tworzeniu.

Ocena końcowa 7 kryterium ogólnego: znacząco

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

1) Proces rekrutacji na studia nie zawiera regulacji dyskryminujących jakąkolwiek grupę kandydatów, niemniej jednak jest niewłaściwy dla kandydatów na nauczycielskie studia II

stopnia. Obowiązek wyrównania jedynie 60% programu studiów I stopnia (w tym standardów nauczycielskich) uniemożliwia nabycie kwalifikacji nauczycielskich.

2) System oceny osiągnięć studentów jest obiektywny i powszechnie akceptowany przez studentów. Studenci mają zapewnioną dostępność do sylabusów na stronie internetowej, są też z nimi zapoznawani na pierwszych zajęciach. Oceny prac etapowych są im podawane do wiadomości z zachowaniem zasady ochrony danych osobowych.

3) Studenci wizytowanego kierunku bardzo krytycznie wypowiadają się na temat zajęć fakultatywnych, których tematyka nie jest im znana, a dobrowolność ich wyboru to fikcja. Negatywna ocena dotyczy także powtarzalności treści kształcenia pod zmienionymi nazwami przedmiotów, możliwości (teoretycznej) wyboru placówek praktyk, jak również dostępności książek z biblioteki instytutowej (4 na semestr!). Studenci nie są zainteresowani wymianą zagraniczną, z powodu przewidywanych kłopotów z zaliczeniem przedmiotów, a przede wszystkim praktyk, a także z powodów finansowych.

4) Studenci mają zapewnioną w wystarczającym stopniu opiekę dydaktyczną i naukową. Nie zgłaszają także żadnych zastrzeżeń do opieki socjalnej. Funkcjonujące koła naukowe, dobra współpraca z władzami Wydziału sprzyja działaniom studenckim w każdym zakresie. Problem polega jednak na tym, że większość studentów nie jest zainteresowana jakąkolwiek działalnością w Uczelni i na rzecz Uczelni.

8. Jednostka rozwija wewnętrzny system zapewniania jakości zorientowany na osiągnięcie wysokiej kultury jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów.

1) Jednostka wypracowała przejrzystą strukturę zarządzania kierunkiem studiów oraz dokonuje systematycznej, kompleksowej oceny efektów kształcenia; wyniki tej oceny stanowią podstawę rewizji programu studiów oraz metod jego realizacji zorientowanej na doskonalenie jakości jego końcowych efektów,

Na Wydziale stosuje się działania mające na celu doskonalenie jakości kształcenia, wynikające m.in. z Uchwały Nr XXII – 12.03/09 Senatu Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia, Zarządzenia Rektora UMCS nr 17/2012 z dnia 23 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych zadań Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia, Zarządzenia Rektora UMCS nr 28/2012 z dnia 27 czerwca 2012 r. w sprawie raportu samooceny jednostek, Uchwały Rady Wydziału Pedagogiki i Psychologii z dnia 18 grudnia 2009 r. zatwierdzającej Strategię Rozwoju Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS do roku 2014; a także na innych dokumentach, m. in. Statucie UMCS, Regulaminie studiów, uchwałach Senatu, zarządzeniach Rektora, a także pozostałych aktach wewnętrznych uczelni

w zakresie kształcenia, uchwałach Rady Wydziału Pedagogiki i Psychologii dotyczących procesu kształcenia.

Zgodnie § 4 Uchwały Nr XXII – 12.03/09 Senatu UMCS celem WSZJK jest zapewnienie kształcenia na najwyższym poziomie, w szczególności poprzez:

- 1) kreatywne planowanie, organizowanie i realizowanie procesu dydaktycznego;
- 2) stałe monitorowanie i analizowanie jakości kształcenia;
- 3) podejmowanie działań na rzecz podnoszenia kwalifikacji kadry dydaktycznej i naukowej;
- 4) podejmowanie działań doskonalących proces kształcenia.

Natomiast w § 5 ust. 1 wymienione są działania WSZJK obejmujące w szczególności:

- 1) zasady rekrutacji i kształcenia studentów i doktorantów;
- 2) proces kształcenia i jego organizację oraz obsługę, w tym warunki prowadzenia zajęć dydaktycznych;
- 3) ocenę i weryfikację programów kształcenia;
- 4) warunki socjalno-bytowe studentów i doktorantów;
- 5) mobilność krajową i zagraniczną studentów, doktorantów i pracowników;
- 6) jakość obsługi administracyjnej studentów i doktorantów;
- 7) informacje na temat kształcenia i uzyskiwanych kwalifikacji;
- 8) badanie kariery zawodowej absolwentów;
- 9) system premiowania wyróżniających się nauczycieli akademickich i pracowników obsługujących proces dydaktyczny oraz studentów i doktorantów;
- 10) dokumenty prawne regulujące proces kształcenia i rekrutacji oraz sprawy socjalne ocenianie i premiowanie studentów.

Istotnym elementem WSZJK są badania prowadzone w formie ankiet wydziałowych i kierunkowych wśród studentów i absolwentów, nauczycieli akademickich, pracowników obsługujących proces kształcenia.

Na Wydziale działa Zespół ds. Jakości Kształcenia powołany przez Radę Wydziału w dniu 28 września 2012 r. na kadencję 2012-2016, którego zadania określono w Zarządzeniu Rektora Nr 17/2012, tj.

1) Zespoły przygotowują i/lub uzupełniają dokumentację dotyczącą zasad funkcjonowania wewnętrznego systemu jakości na Wydziale, obejmującą w szczególności:

- a) opis celów i zadań Wydziałowego Zespołu;
- b) opis zasad rekrutacji na kierunki studiów prowadzone na Wydziale;
- c) opis procesu kształcenia, jego organizacje i obsługę na Wydziale;
- d) opis procedur oceniających i weryfikujących programy kształcenia pod kątem zakładanych efektów kształcenia, ich zgodności z efektami kształcenia opisanymi dla przedmiotów/modułów;
- e) opis procedur dotyczących walidacji zakładanych efektów kształcenia dla kierunku studiów prowadzonych na Wydziale;
- f) opis procedur dotyczących praktyk zawodowych i sposobów ich zaliczania;
- g) opis procedur współpracy jednostki z otoczeniem społeczno-gospodarczym (np. w postaci Rad Pracodawców)
- h) opis procedur oceny i premiowania studentów;
- i) opis procedur oceny prac dyplomowych oraz zatwierdzania tematów prac dyplomowych;
- j) opis procedur oceny i premiowania nauczycieli akademickich i pracowników administracyjnych Wydziału;

k) badanie losów absolwentów Wydziału;

l) mobilności krajowej i zagranicznej studentów Wydziału;

m) współpracy międzynarodowej Wydziału i inne;

2) weryfikują i opiniują tworzenie nowych oraz dostosowanie już istniejących programów kształcenia do obowiązujących przepisów;

3) weryfikują i opiniują opracowanie efektów kształcenia dla kierunku oraz ich odniesienie do obszarowych efektów kształcenia;

4) odpowiadają za podnoszenie świadomości oraz poziomu wiedzy nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów na temat jakości kształcenia w UMCS, w tym: Krajowych Ram Kwalifikacji, nowych uregulowań prawnych dotyczących szkolnictwa wyższego, zadań Uczelnianego Zespołu i Wydziałowych Zespołów, itp.;

5) organizują szkolenia i spotkania informacyjne dla społeczności akademickiej Wydziału, w tym spotkania dla studentów pierwszych lat studiów na początku każdego roku akademickiego;

6) dbają o to, by działania władz Wydziału na rzecz doskonalenia jakości kształcenia uwzględniały wyniki badań ankietowych.

W realizacji zadań Wydziałowy Zespół współpracuje z Zespołami Programowymi dla poszczególnych kierunków i studiów doktoranckich, Wydziałowym Samorządem Studentów i Doktorantów. Członkowie Wydziałowego Zespołu odbywają cykliczne spotkania, których przebieg jest protokołowany, a Przewodniczący Wydziałowego Zespołu składa raz w roku sprawozdanie

z działalności Wydziałowego Zespołu Radzie Wydziału oraz przekazuje je do Uczelnianego Zespołu.

Dokumentacja dotycząca wewnętrznego systemu jakości na Wydziale zostaje zatwierdzona w postaci jednolitego dokumentu przez Radę Wydziału.

Jednostka posiada dobrze zorganizowaną strukturę zarządzania jakością, wypracowała również niezbędne procedury, zaś stosowną dokumentację przedstawiła w raporcie samooceny oraz złożyła bezpośrednio na ręce zespołu wizytującego. Poszczególne dokumenty są przygotowane rzetelnie i wyczerpująco, uporządkowane hierarchicznie.

Wydziałowy Zespół ds. Jakości Kształcenia został powołany przez Dziekana jednostki 25 listopada 2009 r. w i jest realizacją wszystkich ustaleń uczelnianych regulujących funkcjonowanie *Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia*. Głównym dokumentem wydziału, sankcjonującym WSZJK jest Procedura Opracowania i Weryfikowania Efektów Kształcenia, przyjęta 14.12.2011. Działalność Zespołu Wydziałowego ds. Jakości Kształcenia jest ściśle powiązana z Uczelnianym Zespołem Ewaluacyjnym, który współuczestniczy w dokonywaniu pomiarów ankietowych i oceny zajęć dydaktycznych. Skład Wydziałowego Zespołu obejmuje przedstawicieli poszczególnych kierunków i specjalności, reprezentantów studentów i doktorantów oraz przedstawicieli interesariuszy zewnętrznych. Uczelnia dysponuje protokołami spotkań zespołu, a także sprawozdaniem z jego działalności w latach 2009-2012.

Istotnym komponentem dbałości o właściwe zarządzanie kierunkiem jest powołanie *Zespołów Programowych*, odrębnie dla każdego z kierunków. Wyraźnie zarysowano zadania Zespołów, w Uchwale Senatu UMCS z 14.12.2011.

Zespół programowy dla kierunku pedagogika specjalna odpowiada za: monitorowanie zgodności programów studiów z Krajowymi Ramami Kwalifikacyjnymi, weryfikację zakładanych efektów kształcenia wraz z prawidłowym ich dokumentowaniem, za poprawność wyceny punktowej ECTS poszczególnych modułów, uporządkowanie sekwencji przedmiotów, skomponowanie sylwetki absolwenta, a także weryfikację tematyki ujętej w sylabusach. Dodatkowo zadaniem Zespołu jest wypracowanie procedur w zakresie pozyskiwania opinii studentów na temat planu studiów oraz systemowych działań odnoszących się do współpracy z interesariuszami zewnętrznymi. I choć Zespół jest integralną częścią Wydziałowego i Uczelnianego Systemu Zapewniania Jakości, to dzięki koncentracji na określonym kierunku umożliwia pełniejszy monitoring poszczególnych elementów jakości kształcenia. Zespół jest zobowiązany do corocznego sprawozdania z działalności przedkładanego Dziekanowi.

Można stwierdzić, iż **jednostka wypracowała przejrzystą strukturę zarządzania kierunkiem studiów**, co do systematycznej i kompleksowej oceny efektów kształcenia trudno wypowiedzieć się w sytuacji, kiedy analizujemy pierwszy rok wdrażania KRK.

Zarządzanie procesem dydaktycznym to z jednej strony wypracowanie zasad i kryteriów oceniania studentów i pracowników, ale i procedury weryfikacji efektów kształcenia, a także ustalenia zasad dyplomowania.

Sposób weryfikacji wiedzy i umiejętności studentów dokonywany jest zgodnie z rygorami ujętymi w programie studiów i precyzowany *Regulaminem Studiów*. Oceniany jest wkład pracy studenta (zgodnie z idea ECTS), zatem głównie obecność na zajęciach i formy aktywności własnej, podsumowane sprawdzianami, pracami pisemnymi, projektami i kolokwiami. Skala ocen egzaminów i zaliczeń to 2; 3; 3,5; 4; 4,5; 5. Szczegółowe kryteria formułuje koordynator modułu/przedmiotu wraz z pozostałymi prowadzącymi. Kryteria są jasne i podane na pierwszych zajęciach.

Zespół programowy gromadzi prace etapowe studentów i **prowadzi stały ich monitoring** (procedura dokumentowania osiągniętych efektów kształcenia została zatwierdzona na Wydziale 19.12.2012 roku), co pozwala na bieżące korygowanie niektórych treści i sposobów ich eksponowania podczas zajęć dydaktycznych ze studentami. Analiza ocen uzyskiwanych przez studentów wskazuje, iż są one zróżnicowane, choć przeważają noty w przedziale doby – bardzo dobry. Protokoły są kompletne i wypełniane systematycznie. **System ewaluacji osiągniętych efektów kształcenia przez studentów**, ujęty z perspektywy procedur i zasad **nie budzi zastrzeżeń**.

Procedura dyplomowania jest określona i podana do wiadomości studentów, niestety mają oni dość ograniczony wybór promotorów, co wynika z konieczności racjonalnego planowania obciążeń dydaktycznych poszczególnych pracowników. Należy zatem dążyć do **znaczącego otwarcia możliwości wyboru opiekuna naukowego pracy licencjackiej i magisterskiej**. Pewną wątpliwość budzi zatwierdzanie tematów prac, wedle deklaracji przedkłada, dokonywane zostaje podczas posiedzeń Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki, najczęściej na początku roku akademickiego, w którym, następuje egzamin magisterski. Protokół dostarczony zespołowi wizytującemu z 7.11. jednak jedynie informuje, iż na Radzie Instytutu Pedagogiki przedłożone zostały tematy prac, natomiast nie ma wzmianki o ich zatwierdzeniu czy przegłosowaniu.

Dokumentacja egzaminu magisterskiego i licencjackiego nie budzi żadnych zastrzeżeń, formularz recenzji promotora i recenzenta zawiera stosowne kategorie opisu, zaś egzaminatorzy wypełniają go merytorycznie i wyczerpująco. Warto podkreślić, że uczelnia posiada dostęp do programu antyplagiatoowego, zaś za kontrolę prac (jedynie 5% wybranych) pod tym względem odpowiada promotor (do jego dyspozycji jest szczegółowa instrukcja obsługi programu).

Jakość zajęć dydaktycznych podlega również skrupulatnemu ocenianiu. Ewaluacja dotyczy poszczególnych przedmiotów, pracowników i konkretnych zajęć. Dokonywana jest w postaci **rutynowej ankietyzacji studentów**, jaka przebiega w systemie dobrowolnego oceniania wskazanych komponentów zajęć, a analiza wypowiedzi studentów przeprowadzana jest elektronicznie przez Uczelniany Zespół Ewaluacyjny. Wyniki ankiet są uogólniane w postaci corocznych raportów, zawierających statystyczne opracowanie uzyskanych wyników poszczególnych jednostek. Ostatnia ankietyzacja za rok akademicki 2011/2012 przyniosła następujące informacje uogólnione na poziomie całego Wydziału. Łącznie ankietowane były 162 osoby, czyli zaledwie 6,44 procent studentów wydziału (co potwierdzają też wyniki zbiorcze ankiety, indywidualnie zanalizowane dla pracownika). Studenci poprzez ankietę oceniają między innymi znajomość sylabusu. 75% badanych uznało, że zna sylabusy realizowanych przez siebie przedmiotów, i oceniło jasność ich zapisu i zrozumiałość notą 4,49. Dane te nie korespondują z uzyskanymi podczas spotkań ze studentami, uznać należy, że ankiety wypełniali co bardziej świadomi i zainteresowani studenci, i dla nich wiedza dotycząca sylabusów nie pozostaje wiedzą tajemną. Główny zatem postulat, jaki nasuwa się wobec systemu ankietyzacji, to konieczność wypracowania procedur zachęcających studentów do liczniejszego w niej udziału, co przełoży się na bardziej reprezentatywne rezultaty ewaluacji.

W ankiecie oceniano także jasność przedstawienia programu zajęć, realność wymagań, adekwatność realizowanych treści do kierunków studiów (tu wydział pedagogiki uzyskał wynik następujący: 57,10% studentów potwierdziło tę adekwatność), zdobywanie nowej wiedzy (55,27% wskazało odpowiedź - zdecydowanie zgadzam się). W ankiecie studenci podkreślali atmosferę służącą zdobywaniu wiedzy, jaka panuje na Wydziale Pedagogiki i Psychologii.

Taka prezentacja danych umożliwi jednostce dokonywanie modyfikacji systemowych, ale ocena poszczególnych pracowników odbywa się inną jeszcze procedurą. Każda osoba prowadząca zajęcia jest oceniana na wszystkich prowadzonych przez siebie wykładach i ćwiczeniach. Niestety problem jest tu podobny, co przy ankietyzacji uogólnionej – czasem ewaluacji zajęć danego pracownika dokonują dwie lub trzy osoby, trudno zatem wskazać reprezentatywność tych badań. Wyniki ewaluacji indywidualnej są utajnione i poznaje je jedynie Dziekan, bezpośredni przełożony i sam zainteresowany. Wynik ewaluacji jest jednak naniesiony na Kartę Okresowej Oceny.

Jednostka prowadzi systematyczną procedurę ewaluacji zajęć dydaktycznych także poprzez **hospitacje**. Przeprowadzają je kierownicy zakładów, zaś wyniki są omawiane podczas Zebrań Zakładów. Nie ma wspólnego opracowanego w Instytucie modelu notowania spostrzeżeń, niektóre arkusze hospitacji mają podsumowanie wyrażone stopniem (w 90% oceny bdb), niektóre są opisowe (*Zakład Socjopedagogiki Specjalnej*). Wszystkie zawierają jednak datę, nazwę przedmiotu, czas i miejsce, imię i nazwisko ocenianego, grupę zajęciową

(specjalność) temat. *Zakład Pedagogiki Resocjalizacyjnej* hospitaację sprowadza do ewaluacji testowej, ujętej w formie zaznaczenia odpowiedniego poziomu obserwowanej cechy w kafeterii. Pojawiają się kategorie oceniane: *Organizacja i przebieg prowadzonych zajęć, Merytoryczna zgodność prowadzonych zajęć z treściami przedmiotu, Stopień i sposób realizacji założonych celów merytorycznych, Wskazanie metod heurystycznych zastosowanych podczas zajęć (burza mózgów, dyskusja, pogadanka, krytyczna analiza i ocena, gra ze słowami, lista kontrolna, porównanie, Brainwriting, metoda Polaya)* oraz wreszcie *Stopień interakcji nauczyciel- student oraz student – nauczyciel* oraz określenie, *W jakim stopniu hospitowane zajęcia przyczyniają się do kształtowania twórczego i naukowego myślenia studentów*. Wszyscy hospitolowani w tym zakładzie pracownicy uzyskali ocenę bdb, z jednym wyjątkiem, osoby, która otrzymała notę db+.

Protokoły hospitaacji są podpisane, i gromadzone systematycznie. Jedyne uwagi, jaka się tu nasuwa, to brak ujednoczenia komponentów, jakie są oceniane przez poszczególnych kierowników zakładów. Warto opracować spójną notację hospitaacji, aby efekty ewaluacyjne były porównywalne.

Najbardziej wyczerpująca oceną całokształtu funkcjonowania pracownika jest ocena okresowa, której przygotowanie poprzedza wypełnienie **Karty Okresowej Oceny Nauczycieli Akademickich**. Podzielona ona została na części związane z działalnością naukową (wykazuje się w tym miejscu publikacje, recenzje, indeks cytowań, prace projektowe, inne dokonania, w tym konferencje, staże, nagrody), a każdy pracownik uzyskuje odpowiednią liczbę punktów. Co ważne z punktu widzenia intensyfikowania rozwoju zawodowego - pracownik, który nie otworzył przewodu w stosownym czasie otrzymuje ocenę negatywną i zostaje zatrudniony na 3 -letnim kontrakcie (może w tym czasie dopełnić uzyskania stopnia naukowego). Tę część waloryzacji zamyka subiektywna ocena możliwości uzyskania stopnia naukowego dr lub dr hab. z podaniem roku (co ma wymiar deklaracyjny).

Drugim polem opisu jest działalność **dydaktyczno-wychowawcza** w ocenianym okresie, gdzie pracownik może otrzymać punkty za wypromowanie magistrantów, licencjatów, prowadzenie wykładów i zajęć w języku obcym. Punkty można też uzyskać za godziny ponadwymiarowe czy realizację grantu. Pojawia się także ocena sposobu prowadzenia zajęć (ankietyzacja studencka przeliczana jest na punkty - ocena 5,0 to 20 p., 3,5 - 5 punktów). Taki sposób ewaluacji jest niezwykle wartościowy, bowiem sytuuje działalność dydaktyczną na równi z dokonaniami naukowymi, co jest znaczące z punktu widzenia dbałości o zapewnianie jakości kształcenia. Tu także pojawiają się wzmianki pohospitacyjne.

Kolejną równoprawną częścią oceny jest ewaluacja **działalności organizacyjnej**, podobnie jak poprzednie wyceniona punktami, to ważne, zwłaszcza z punktu widzenia pełnienia dodatkowych obowiązków absorbujących pracownika (np. członkostwo w organach kolegiatnych Uniwersytetu). Kartę oceny zamyka ocena przełożonego oceniającego narracyjnie wszystkie komponenty. Załącznik stanowi jeszcze ankieta ewaluacyjna indywidualna, zebrana z opinii studentów.

Jednoznacznie można stwierdzić, iż ewaluacja pracownika jest prowadzona w sposób kompletny i dobrze ustrukturywany. Najmniejszy zysk jednak przynosi ankietyzacja zajęć pojedynczych pracowników, dodatkowo, nie zawsze opinie studentów są brane pod uwagę przez kierownictwo jednostek, na co zwracali uwagę studenci podczas spotkania z zespołem wizytującym. Zasadnicze wskazanie zatem podsumowujące tę część raportu będzie

koncentrowało się na **zaleceniu większego i bardziej jednoznacznego wykorzystania wyników ankietyzacji, w celu optymalizowania procesu dydaktycznego, eliminując jednostki (pracowników), które nie są w stanie przygotować studentów do osiągnięcia efektów kształcenia** i utrudniają im pracę na rozwijaniem własnego potencjału.

Oceniając efektywność systemu zapewnienia jakości kształcenia w zakresie analizy efektów kształcenia i mechanizmów służących monitorowaniu i doskonaleniu programu kształcenia stwierdzono, iż jednostka posiada pełne zaplecze proceduralne do stałej analizy efektów, głównie za sprawą *Zespołu Programowego*. Realizacja zasad w zakresie wymagań i sposobów weryfikacji etapowych osiągnięć studentów jest dodatkowo przedmiotem nadzoru ze strony kierowników jednostek organizacyjnych. Kompletowanie prac etapowych i ich analiza oraz monitorowanie protokołów z zaliczeń i egzaminów, poparte stałym kontaktem z reprezentantami studentów są wystarczające, jednakowoż ostateczną ocenę efektywności systemu, można będzie ustalić po zakończonym cyklu edukacyjnym, czyli za dwa lata.

Niepoprawne jest jednak wyznaczanie wymiaru efektów kształcenia, jakie zaliczamy studentowi na II stopniu, który zmienił specjalność czy kierunek po licencjacie (o tym już wspomniano wcześniej), choć wynika to głównie z faktu, iż po raz pierwszy nie operujemy już terminologią różnic programowych, a koncentrujemy się na efektach, co wymaga innego uporządkowania reguł ich wyrównywania. Ten element niewątpliwie wymaga modyfikacji w najbliższym czasie. **Niestosowne jest też przeprowadzanie procedury wyznaczania przedmiotów fakultatywnych**, koniecznie należy dopuścić studentów do rzeczywistego wyboru. I choć władze jednostki (co dziwne - w postaci dziekana i prodziekanów, a nie kierownictwa - prowadzącego kierunek - Instytutu) mają świadomość tego ograniczenia, nie podejmują jednak - jak dotąd - skutecznego działania, aby tę niefortunną sytuację zmienić, co byłoby elementem wpływającym zdecydowanie na pełniejsze jeszcze optymalizowanie programu kształcenia.

Informacje dotyczące monitorowania jakości kształcenia są **udostępnione w formie elektronicznej w materiałach zamieszczanych na stronie www**, jedynie utajniono dane osobowe ocenianych pracowników, zgodnie z wymogiem ich ochrony.

2) w procesie zapewniania jakości i budowy kultury jakości uczestniczą pracownicy, studenci, absolwenci oraz inni interesariusze zewnętrzni

Znaczącym elementem zapewnienia jakości i budowy kultury jakości są funkcjonujące w Jednostce, niezależnie dla każdego kierunku, *Zespoły Programowe* (o czym już powiedziano). Specjalnie powołany *Zespół programowy* pedagogiki specjalnej skupia 20 członków stałych, w tym są reprezentanci wszystkich zakładów jednostki (jako reprezentanci pracowników naukowo-dydaktycznych), doktorantka oraz przedstawiciele samorządu studentów. W aktualnym składzie zespół został powołany 1.10.2012 roku.

Analiza protokołów zebrań *Zespołu Programowego* wskazuje na **poszukiwanie strategii włączania w proces dokonywania rewizji programu interesariuszy zewnętrznych**. Egzemplifikacją tychże starań niech będzie zebranie w dniu 24.02.2012, na które zaproszono **przedstawicieli zawodów, do wykonywania których są przygotowywani studenci**

kierunku (kierownicy i pracownicy poradni psycho-pedagogicznych, pedagogzy specjalnych ośrodków edukacyjno-wychowawczych, przedstawiciele fundacji, a także wolontariusze Schroniska dla Nieletnich w Dominowie), i wraz z obecnymi studentami dyskutowano na temat sylwetki absolwenta i istotnych kompetencji, oczekiwanych przez pracodawców, które winny być opanowane w toku kształcenia na studiach licencjackich.

Kolejne spotkanie (6.04.2012) dotyczyło przygotowania przyszłych pracowników fundacji i instytucji pożytku publicznego, zatem zaproszono reprezentantów takich właśnie jednostek oraz studentów.

Zebrania *Zespołu Programowego* w poszerzonym gronie, z zaproszonymi interesariuszami zewnętrznymi, odbywają się raz - dwa razy w miesiącu, przy czym Zespół gromadzi się także częściej, w miarę procedowania zmian i modyfikacji w planach i programach studiów oraz stosownie do wypracowania strategii pozyskiwania zewnętrznych współpracowników i monitorowania uzyskiwanych efektów kształcenia. Wyniki tej działalności w pełni będzie można ocenić dopiero w przyszłym roku, a jeszcze dosadniej po zakończeniu cyklu kształcenia na I stopniu, niemniej już można skonstatować, iż **aktywność Zespołu wskazuje na systematyczne i kompleksowe ocenianie efektów kształcenia**, co więcej w **procesie zapewniania i budowania kultury jakości uczestniczą pracownicy, studenci i interesariusze zewnętrzni**. Oczywiście pojawiają się jeszcze elementy wadliwie rozplanowane (jak choćby zakres zaliczania efektów kształcenia zdobytych na stopniu I studentom nie kontynuującym specjalności na stopniu II, zwłaszcza niepokojące jest pomijanie w uzupełnieniu praktyk), to jednak przyjęta procedura umożliwi stopniowe eliminowanie takich uchybień, w celu podnoszenia jakości studiów.

Wyraźnie także pozytywnie ocenić należy przydatność przyjętego przez jednostkę systemu badania zgodności programu kształcenia na danym kierunku studiów i metod jego realizacji z założonymi (lub wzorcowymi) efektami kształcenia – dokonuje tego *Zespół programowy* w porozumieniu z jednostkami prowadzącymi poszczególne specjalności, przy zasięganu opinii interesariuszy zewnętrznych (biorąc pod uwagę zapotrzebowanie rynku pracy). Przykładem najbardziej dosadnym jest opcjonalna oferta edukacyjna dla studentów kierunku pedagogika specjalna – mogli oni wybrać sobie dodatkową specjalność (była nią pedagogika przedszkolna). Szybkie uruchomienie opcjonalnej ścieżki edukacyjnej i modyfikacja programu dostosowująca treści do standardów nauczycielskich, uczyniły absolwentów konkurencyjnymi na rynku pracy. Kiedy rynek nasycił się tak „sprofilowanymi” interesariuszami, zmieniono ofertę ponownie.

Dotychczasową skuteczność diagnozowania słabych stron programu kształcenia Zespół wizytujący ocenia na ogół pozytywnie, widać, że jednostka stara się wykorzystywać wszystkie możliwości i wszystkie gremia, aby doskonalić ofertę edukacyjną także ze względu na jej preparację.

Oceniając zainteresowanie studentów jakością kształcenia niestety nie można pominąć faktu minimalnego włączania się ich do ankietyzacji zajęć, a przez to swoistej rezygnacji z prawa do wpływania na poziom prowadzonych zajęć oraz treści, jakie są w ich trakcie realizowane.

Studenci jednak, acz jedynie w niewielkiej liczbie, włączają się do działań organizacyjnych, wchodzi w skład gremiów kolegialnych (np. *Zespołu przedmiotowego*) i w ten sposób mają możliwość konstruktywnego oddziaływania na ofertę edukacyjną jednostki. Cieszy też włączanie się do działań naukowych, co pozwala im na rozszerzanie zakresu zdobywanych

kompetencji na obszar badawczy, podążający za aktualnym poziomem wiedzy i wymagań otoczenia. Temu celowi służy także wymiana międzynarodowa w systemie *Erasmus*.

Główny jednak kierunek działania Wydziału powinien zmierzać do aktywizowania studentów i rozbudzania w nich potrzeby poczucia sprawstwa, najlepszym krokiem byłoby reagowanie na opinie przekazywane drogą ankietową czy umożliwienie pełnego wyboru fakultetów i seminariów dyplomowych, tak, żeby studiujący poczuli, że mogą kształtować swoją ścieżkę edukacyjną w namacalny sposób. I od tego należałoby rozpocząć. Świadomość, iż oceny zajęć, czy piętnowane w ankietach zachowania niektórych pracowników wobec studentów nie przynoszą oczekiwanych konsekwencji, powoduje właśnie rezygnację z dalszych starań i spostrzegany powszechnie marazm.

Tabela nr 1. Ocena możliwości realizacji zakładanych efektów kształcenia.

Zakładane efekty kształcenia	Program i plan studiów	Kadra	Infrastruktura dydaktyczna/ biblioteka	Działalność naukowa	Działalność międzynarodowa	Organizacja kształcenia
wiedza	+/-	+/-	+	+	+	+/-
umiejętności	+/-	+/-	+	+	+	+/-
kompetencje społeczne	+/-	+/-	+	+	+	+/-

+ - **pozwala na pełne osiągnięcie** zakładanych efektów kształcenia

+/- - **budzi zastrzeżenia - pozwala na częściowe osiągnięcie** zakładanych efektów kształcenia

- - **nie pozwala na osiągnięcie** zakładanych efektów kształcenia

Ocena końcowa 8 kryterium ogólnego: znacząco

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

- 1) Należy stwierdzić, iż jednostka wypracowała strukturę zarządzania kierunkiem studiów w sposób klarowny i kompletny:
  - dokonuje systematycznej, kompleksowej ewaluacji efektów kształcenia, poprzez ocenę osiąganych efektów przez studenta, w postaci monitorowania prac etapowych, ale także poprzez podejmowanie dyskusji ze studentami i interesariuszami zewnętrznymi na temat ich oczekiwań i potrzeb
  - niestety nie wszystkie wyniki oceny bezpośrednio przyczyniają się do rewizji programu studiów oraz metod jego realizacji – dotyczy to głównie pomijania opinii studentów na temat prowadzonych zajęć i pracowników, stosujących metody

nieakceptowane przez uczestników. Studenci nie mają też rzeczywistego wpływu na wybór fakultetów i seminariów

2) w procesie zapewniania jakości uczestniczą pracownicy, studenci oraz interesariusze zewnętrzni, przy czym udział studentów jest marginalny i wymaga zdecydowanych kroków zmierzających do ich aktywizacji

9. Podsumowanie

Tabela nr 2 Ocena spełnienia kryteriów oceny programowej

L.p.	Kryterium	Stoień spełnienia kryterium				
		Wyróżniająco	w pełni	znaczaco	częściowo	niedostatecznie
1	koncepcja rozwoju kierunku		X			
2	cele i efekty kształcenia oraz system ich weryfikacji			X		
3	program studiów			X		
4	zasoby kadrowe				X	
5	infrastruktura dydaktyczna		X			
6	prowadzenie badań naukowych ³		X			
7	system wsparcia studentów w procesie uczenia się			X		

³ Ocena obligatoryjna jedynie dla studiów II stopnia i jednolitych magisterskich.

8	wewnętrzny system zapewnienia jakości			X		
---	--	--	--	---	--	--

Funkcjonujący w ramach Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS Instytut Pedagogiki posiada warunki pozwalające na uzyskanie wysokiej jakości kształcenia oraz realizację kierunkowych efektów kształcenia. Ich wyznacznikami jest stabilna, profesjonalnie przygotowana kadra naukowo – dydaktyczna, dobra baza dydaktyczna, właściwe zaplecze biblioteczne, odpowiednio przygotowana procedura realizacji praktyk zawodowych, wdrażany wewnętrzny system zapewniania jakości kształcenia. Jednostka w sposób należyty dba o rozwój kadry naukowo dydaktycznej zapewniając jej możliwości korzystania z urlopów i stypendiów naukowych, finansując publikacje i udział w konferencjach a także współpracę naukowo – dydaktyczną z uczelniami zagranicznymi. Wyniki pracy naukowej pracowników Wydziału obrazowane licznymi publikacjami krajowymi i zagranicznymi mają niewątpliwie duże znaczenie, i to nie tylko dla rozwoju nauki w ogóle, podniesienia rangi Jednostki jako ośrodka naukowego, ale także dla realizowanego procesu kształcenia. Obszar badań pokrywa się bowiem z obszarem nauki do którego przyporządkowane zostały efekty kształcenia dla kierunku pedagogika specjalna.

Wizytowana jednostka musi jednak podjąć pracę nad nową koncepcją kształcenia opracowaną zgodnie z KRK. Szczególnie ważne jest odpowiednie uporządkowanie efektów kształcenia dla specjalności nauczycielskich, a także zrewidowanie poglądów dotyczących przyporządkowania przedmiotowych efektów kształcenia efektom kierunkowym. Obecnie przyjęty program studiów dla I roku nie pozwala w znacznej części na osiąganie efektów kierunkowych, a tym samym na ich poprawną weryfikację. Dużym problemem wizytowanej Jednostki i jej studentów są zajęcia fakultatywne, które znacznie obniżają jakość kształcenia. Studenci nie znają ich tematyki, nie mają możliwości ich wyboru, wskazują na dużą powtarzalność treści kształcenia.

Instytut powinien zadbać o właściwą realizację polityki kadrowej, a szczególnie polityki zatrudniania nauczycieli akademickich, która powinna w konsekwencji doprowadzić do przyjmowania osób posiadających kwalifikacje właściwe ze względu na nauczane przedmioty, jak również właściwe ze względu na obszary wiedzy, do których przyporządkowane zostały efekty kształcenia na kierunku pedagogika specjalna.

Koniecznym działaniem Uczelni jest aktywizacja studentów. Powinna ona dotyczyć tak angażowania ich w programy wymiany międzynarodowej, jak i w realizację wewnętrznego systemu jakości kształcenia.

Dla zapewnienia jakości kształcenia Uczelnia powinna dopracować zasady rekrutacji na nauczycielskie studia II stopnia. Dotychczasowa praktyka w tym zakresie dopuszczająca przyjęcia na studia z obowiązkiem wyrównania 60% treści ze studiów I stopnia (przy studiach nauczycielskich) nie jest zgodna z obowiązującym prawem tj. standardami w

sprawie kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (rozporządzenie MNiSzW z dnia 17 stycznia 2012r.)

Jednostka, powinna wykazać większą dbałość w zakresie przydziału nauczycielom akademickim zajęć dydaktycznych. Dotychczasowe praktyki wskazują, że nie wszyscy posiadają właściwe kompetencje do prowadzenia określonych przedmiotów. Jednostka winna również zintensyfikować (lub wprowadzić) hospitowanie zajęć młodych pracowników nauki, bowiem ich warsztat metodyczny (a może i merytoryczny) często nie koreluje z kształceniem uniwersyteckim.

Reasumując należy stwierdzić, że wizytowana Jednostka należy do czołówki krajowej w zakresie kształcenia pedagogów specjalnych, tak więc powinna podjąć działania korygująco - naprawcze, zapewniające jej utrzymanie tej pozycji

W odpowiedzi na raport Jednostka:

- przedstawiła zmodyfikowane plany studiów zawierające wykazy przedmiotów wskazujących na realizację obowiązkowych modułów I, II oraz III standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela,
- poinformowała (załączając stosowne dokumenty), iż w roku akademickim 2013/2014 minimum kadrowe zarówno na studiach I jak i II stopnia zostanie uzupełnione o nauczyciela akademickiego reprezentującego obszar nauk humanistycznych (filozofię), co pozwoli na wypełnienie zapisów §12 ust. 3 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym poziomie i kierunku studiów,
- zadeklarowała usunięcie nieprawidłowości w przydzielaniu zajęć dydaktycznych
- przedstawiła intensywne działania Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia, ściśle współpracującego z Zespołem Programowym kierunku Pedagogika specjalna, a także z Uczelnianym Zespołem ds. Jakości Kształcenia sukcesywnie zmierzające do usprawnienia działań projakościowych, w tym nowe procedury odnoszące się m. in. do zatwierdzania tematów prac dyplomowych i hospitacji zajęć. Poinformowano również, że nastąpiła aktywizacja studentów w zakresie ich udziału w pracach projakościowych, zarówno w ramach działalności Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia. W celu zachęcenia studentów do liczniejszego udziału w ankietyzacji zajęć, zostało zorganizowane spotkanie z Pełnomocnikiem Rektora ds. Jakości Kształcenia w dniu 27.02.2013 r.

Po przedstawionej powyżej odpowiedzi na raport z wizytacji postanowiono podnieść oceny kryterium 2,3,4 i 8 na „w pełni”

2	cele i efekty kształcenia oraz system ich weryfikacji		X			
3	program studiów		X			
4	zasoby kadrowe		X			
8	wewnętrzny system zapewnienia jakości		X			